

ПРАКТИЧЕСКИ ВЪПРОСИ ПО ПРИЛАГАНЕ НА ХАРТА НА ОСНОВНИТЕ ПРАВА НА ЕС В БЪЛГАРИЯ

Материали за обучение
на практикуващи адвокати и юристи

БЪЛГАРСКИ
ХЕЛЗИНСКИ
КОМИТЕТ

Съфинансирано от
Европейския съюз

БЪЛГАРСКИ
ХЕЛЗИНКСКИ
КОМИТЕТ

Съфинансирано от
Европейския съюз

Обученията се реализират от Български хелзинкски комитет в партньорство с Център за обучение на адвокати (ЦОА)

*Обучението се провежда по проект **EU - CERV STRIVE**, съфинансиран от Европейския съюз. Изразените възгледи и мнения принадлежат изцяло на техния(ите) автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз или на Европейската изпълнителна агенция за образование и култура (ЕАСЕА). За тях не носи отговорност нито Европейският съюз, нито ЕАСЕА.)*

Съдържание

Първа част:

РЕЗЮМЕ НА МОДУЛИТЕ В ОБУЧЕНИЕТО

Защита на личния и семейния живот в правото на ЕС,
доц. Христо Христов 5

Равенството пред закона и правото на недискриминация съгласно чл. 20 и
чл. 21 от ХОПЕС,
Радослав Стоянов 8

Практически аспекти при прилагането на Хартата в областите миграция и
убежище и наказателно правосъдие,
Мария Георгиева 12

Хартата като инструмент за защита на основните свободи, с фокус върху
свободата на изразяване, достъпа до информация и защитата на личния
живот и личните данни,
Диана Драгиева 15

Втора част:

ПРИЛАГАНЕ НА ХАРТАТА НА ОСНОВНИТЕ ПРАВА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Преглед на прилагането на член 7, 11, 12 и 21 от Хартата в периода след
1.01.2022 г. 18

Трета част:

**АКТОВЕ НА БЪЛГАРСКИТЕ СЪДИЛИЩА, ПОСТАНОВЕНИ
СЛЕД 1.01.2022 Г., В КОИТО ИМА ПОЗОВАВАНЕ НА ЧЛЕНОВЕ
7, 11,12 И 21 ОТ ХАРТАТА НА ОСНОВНИТЕ ПРАВА НА
ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ** 39

Четвърта част:

**ПРИЛАГАНЕТО НА ХАРТАТА НА ЕС ЗА ОСНОВНИТЕ ПРАВА ОТ
СЪДИЛИЩАТА НА НЯКОИ ДЪРЖАВИ ЧЛЕНКИ НА ЕС** 56

Първа част:

РЕЗЮМЕ НА МОДУЛИТЕ В ОБУЧЕНИЕТО

**Защита на личния и семейния живот
в правото на ЕС**

доц. Христо Христов

БЪЛГАРСКИ
ХЕЛЗИНСКИ
КОМИТЕТ

В рамките на този модул ще бъде разгледано гарантираното в правния ред на Европейския съюз основно право на зачитане на личния и семейния живот. Ще бъдат представени различни казуси, свързани с прилагането на правото на зачитане на личния и семейния живот в конкретни хипотези на отношения, подчинени на правото на ЕС, като по този начин ще бъде онагледено значението, което Хартата на основните права и правото на ЕС могат да имат с оглед постигането на по-ефективна защита на правата, гарантирани на частноправните субекти в държавите членки на ЕС. Основните въпроси, които ще влязат във фокуса на обучение в предлагания модул са следните:

- значение на правото на зачитане на личния и семейния живот за упражняване на правата на свободно движение на гражданите на ЕС и членовете на техните семейства;
- значение на правото на зачитане на личния и семейния живот в отношенията, свързани с влизане и пребиваване на граждани на трети страни в ЕС (правото на зачитане на личния и семейния живот при прилагане на общата европейска уредба в областта на имиграционната политика и предоставянето на убежище и субсидиарна закрила);
- значение на правото на зачитане на личния и семейния живот в отношения, свързани с правата на ЛГБТИК+.

В рамките на обучението по този модул участващите адвокати ще могат да се запознаят с правната уредба и съдебна практика на ЕС, свързана със зачитане на правото на личен и семеен живот в няколко основни направления:

- Член 21, пар. 1, чл. 45, 49 и 56 ДФЕС, установяващи различните форми на правото на свободно движение на гражданите на ЕС в рамките на Съюза;
- Директива 2004/38/ЕО относно правото на граждани на Съюза и на членове на техните семейства да се движат и да пребивават свободно на територията на държавите-членки;
- Директива 2003/86/ЕО относно правото на събиране на семейството;
- Директива 2011/95/ЕС относно стандарти за определянето на граждани на трети държави или лица без гражданство като лица, на които е предоставена международна закрила, за единния статут на бежанците или на лицата, които отговарят на условията за субсидиарна закрила, както и за съдържанието на предоставената закрила;
- Директива 2008/115/ЕО относно общите стандарти и процедури,

приложими в държавите-членки за връщане на незаконно пребиваващи граждани на трети страни;

- Директива (ЕС) 2021/1883 относно условията за влизане и пребиваване на граждани на трети държави за целите на висококвалифицирана трудова заетост;

- Директива 2003/109/ЕО относно статута на дългосрочно пребиваващи граждани от трети страни.

Специално внимание ще бъде обърнато на решенията на Съда на ЕС и заключения на генерални адвокати със съществени приносен характер в разглежданата проблематика, сред които:

Решение от 13 февруари 1985, Diatta, 267/83, ECLI:EU:C:1985:67

Решение от 17 април 1986, Reed, 59/85, ECLI:EU:C:1986:157

Решение от 11 юли 2002, Carpenter, C-60/00, ECLI:EU:C:2002:434

Решение от 19 октомври 2004, Zhu и Chen, C-200/02, ECLI:EU:C:2004:639

Решение от 22 декември 2010, Sayn-Wittgenstein, C-208/09, ECLI:EU:C:2010:806

Решение от 25 юли 2002, MRAX, C-459/99, ECLI:EU:C:2002:461

Решение от 25 юли 2008, Metock e.a., C-127/08, ECLI:EU:C:2008:449

Решение от 15 ноември 2011, Dereci e.a., C-256/11, ECLI:EU:C:2011:734

Решение от 8 ноември 2012, Iida, C-40/11, ECLI:EU:C:2012:691

Решение от 1 април 2008, Maruko, C-267/06, ECLI:EU:C:2008:179

Решение от 5 юли 2018, Coman e.a., C-673/16, ECLI:EU:C:2018:385

Решение от 14 декември 2021, Stolichna obshtina, rayon "Pancharevo", C-490/20, ECLI:EU:C:2021:1008

Решение от 30 април 1996, P / S и Cornwall County Council, C-13/94, ECLI:EU:C:1996:170

Заключение на генералния адвокат J. Richard de la Tour, представено на 7 май 2024 г. по дело C-4/23, Mirin, ECLI:EU:C:2024:385.

**Равенството пред закона и правото
на недискриминация съгласно
чл. 20 и чл. 21 от ХОПЕС**

Радослав Стоянов

БЪЛГАРСКИ
ХЕЛЗИНКСКИ
КОМИТЕТ

Обхват

В рамките на този модул ще бъдат разгледани гарантираните в правния ред на Европейския съюз принцип на равенство пред закона и право на недискриминация (или свобода от дискриминация). Ще бъдат представени някои избрани решения от практиката на Съда на Европейския съюз (СЕС), с които ще бъде демонстрирано неочаквано широкото поле на приложимост, което Хартата на основните права (ХОПЕС) и правото на Европейския съюз (ЕС) могат да имат за постигане на равенство.

Цели

Равенството пред закона не е просто право, а един от общите правни принципи. За такъв то е признато изрично в обяснителната бележка към чл. 20 в Разясненията относно Хартата на основните права, публикувани от Европейския парламент и от Съвета. Този принцип „е записан във всички европейски конституции и признат от Съда [на Европейския съюз] като основен принцип на правото на Общността“. В ХОПЕС обаче е прогласено и правото на недискриминация в нейния чл. 21. За разлика от чл. 20, който дава обща забрана за неравно третиране, в чл. 21 изрично са изброени признаци (характеристики), на основата на които е забранена „дискриминацията“. Това поставя въпроса в какво отношение са едно спрямо друго двете понятия, кога и как се прилагат.

Основни теми

Основните въпроси, както и отделни случаи от практиката на СЕС, които ще влязат във фокуса на обучение в предлагания модул, са следните:

- принципът и правото по чл. 20 и чл. 21 от ХОПЕС – диференциация и пресечни точки;
- обхват на приложението на разпоредбите;
- значение на понятието за равенство при сравнимо и при различно положение на субектите;
- ограничения и дерогиране от принципа на равенството;
- приложими средства за правна защита.

С участниците ще бъдат дискутирани както казуси от практиката на Съда на ЕС, така и хипотетични такива, както и възможностите за стратегическо

планиране на дело с оглед преюдициално запитване по въпросите, които не са развити до момента в практиката на СЕС.

Специално внимание ще бъде обърнато на решенията на Съда на ЕС и заключения на генерални адвокати със съществени приносен характер в разглежданата проблематика, сред които:

Решение от 13 април 2000, *Karlsson*, C-292/97, ECLI:EU:C:2000:202

Решение от 14 септември 2010, *Akzo Nobel Chemicals Ltd and Akcros Chemicals Ltd v Commission*, C-550/07 P, ECLI:EU:C:2010:512

Решение от 24 април 2012, *Servet Kamberaj v Istituto per l'Edilizia Sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES) and Others*, C-571/10, ECLI:EU:C:2012:233

Решение от 10 юли 2014, *Hernández and others v Reino de España (Subdelegación del Gobierno de España en Alicante) and others*, C-198/13, ECLI:EU:C:2014:2055

Решение от 22 май 2014, *Glatzel v Freistaat Bayern*, C-356/12, ECLI:EU:C:2014:350.

Решение от 12 ноември 2014, *Guardian Industries and Guardian Europe Sàrl v Commission*, C-580/12 P, ECLI:EU:C:2014:2363

Решение от 5 март 2015, *Copydan Båndkopi v Nokia Danmark A/S*, C-463/12, ECLI:EU:C:2015:144

Решение от 16 юли 2015, *CHEZ Razpredelenie Bulgaria*, C-83/14, ECLI:EU:C:2015:480

Решение от 19 април 2016, *Dansk Industri (DI), acting on behalf of Ajos A/S v Estate of Karsten Eigil Rasmussen*, C-441/14, ECLI:EU:C:2016:278

Решение от 9 март 2017, *Milkova v Izpalnitelen direktor na Agentsiata za privatizatsia i sledprivatizatsionen control*, C-406/15, ECLI:EU:C:2017:198

Решение от 14 март 2017, *Samira Achbita and Centrum voor gelijkheid van*

kansen en voor racismebestrijding v G4S Secure Solutions NV, C-157/15,
ECLI:EU:C:2017:203

Решение от 6 април 2017, Jyske Finans A/S v Ligebehandlingsnævnet, acting on
behalf of Ismar Huskic, C-668/15, ECLI:EU:C:2017:278

Решение от 17 април 2018, Vera Egenberger v Evangelisches Werk für Diakonie
und Entwicklung e.V., C-414/16, ECLI:EU:C:2018:257

Решение от 22 януари 2020, Baldonado Martín v Ayuntamiento de Madrid,
C-177/18, ECLI:EU:C:2020:26

Заклучение на генералния адвокат Sharpston, представено на 22 май 2008,
Bartsch v Bosch und Siemens Hausgeräte Altersfürsorge GmbH, C-427/06,
ECLI:EU:C:2008:297

**Практически аспекти при прилагането
на Хартата в областите миграция
и убежище и наказателно правосъдие**

Мария Георгиева

БЪЛГАРСКИ
ХЕЛЗИНКСКИ
КОМИТЕТ

Цели:

Настоящият обучителен модул цели разширяване на знанията на участниците относно основните гаранции, предоставяни от Хартата с оглед осигуряване на ефективни правни средства за защита и справедлив съдебен процес в областите наказателно правосъдие и убежище и миграция. Акцент ще бъде поставен върху повишаване на уменията на участниците да прилагат на практика членове 47, 48 и 50 от Хартата в контекста на директивите, с които се определят минималните стандарти за укрепване на процесуалните права на заподозрени и обвиняеми лица, както и на актовете, попадащи в обхвата на общата европейска система за убежище.

Обхват:

В рамките на обучителния модул ще бъде очертан обхватът на посочените разпоредби от Хартата, както и приложимостта им към често срещани казуси от практиката, свързани с нарушения на предвидените в правото на Съюза задължения за осигуряване на ефективни правни средства за защита и справедлив съдебен процес в областите наказателно правосъдие и убежище и миграция. Ще бъде анализирана взаимовръзката между установените в дял VI от Хартата гаранции и закрепените в приложимите инструменти от правото на Съюза минимални стандарти за укрепване на процесуалните права, обхващащи например правото на своевременно получаване на информация относно обвинението и на достъп до материалите по делото, правото на достъп до адвокат, правото на лицата да не се самоуличават, както и актовете, предвиждащи мерки за осигуряване на правна защита на лицата, търсещи убежище или статут на постоянно пребиваващи. На участниците в обучителния модул ще бъде представена практика на Съда на Европейския съюз и на Европейския съд по правата на човека, на която могат да се позовават във водените от тях дела пред националните юрисдикции. Участниците ще имат възможност също да доразвият уменията си за прилагане на практика на натрупаните по време на обучението знания, като се включат в решаването на казуси, свързани с нарушения на основни процесуални права в разглежданите области.

Основни теми:

- Правото на ефективни правни средства за защита и на справедлив съдебен процес и презумпцията за невинност и правото на защита, предвидени в членове 47

и 48 от Хартата, прилагани в контекста на:

- забраната за публично позоваване на вина и правото на участие в съдебния процес по Директива (ЕС) 2016/343 на Европейския парламент и на Съвета от 9 март 2016 година относно укрепването на някои аспекти на презумпцията за невинност и на правото на лицата да присъстват на съдебния процес в наказателното производство;

- правото на достъп до адвокат и дерогациите от това право по Директива 2013/48/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 22 октомври 2013 година относно правото на достъп до адвокат в наказателното производство и в производството по европейска заповед за арест и относно правото на уведомяване на трето лице при задържане и на осъществяване на връзка с трети лица и консулски органи през периода на задържане;

- правото на информация в наказателното производство, включително момента, в който следва да бъде предоставена информация относно обвиненията по Директива 2012/13/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 22 май 2012 година относно правото на информация в наказателното производство;

- Правото да не бъдеш съден или наказван два пъти за едно и също престъпление (принципът *ne bis in idem*), закрепен в член 50 от Хартата;

- Обхват и тълкуване на понятието за независим и безпристрастен съд;

- Процесуални права на лицата, засегнати от производство за конфискация на вещи по Директива 2014/42/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 3 април 2014 година за обезпечаване и конфискация на средства и облаги от престъпна дейност в Европейския съюз;

- Прилагане на правото на ефективни правни средства за защита по член 47 от Хартата в случаите на експулсиране, извеждане или екстрадиция на основания, свързани с националната сигурност;

Целева група:

Практикуващи юристи в областите наказателно производство и убежище и миграция;

Очаквани резултати:

В рамките на обучителния модул участниците ще придобият знания и умения по прилагане на разпоредбите от дял VI на Хартата в различни хипотези в областите наказателно правосъдие и убежище и миграция. Това от своя страна ще доведе до повишаване на капацитета на участниците с оглед по-ефективната защита на процесуалните права на техните клиенти в производствата пред националните съдилища.

**Хартата като инструмент
за защита на основните свободи,
с фокус върху свободата на изразяване,
достъпа до информация и защитата
на личния живот и личните данни**

Диана Драгиева

БЪЛГАРСКИ
ХЕЛЗИНСКИ
КОМИТЕТ

Цели

Този модул на обучението си поставя две основни цели:

1. Да представи в синтезиран вид рамките на гарантираната от Хартата на основните права в Европейския съюз закрила на правото на свобода на изразяване, правото на достъп до информация и защитата на личния живот и личните данни, с фокус върху необходимия баланс между отделните права.
2. Да илюстрира чрез представянето на конкретни казуси потенциално успешни стратегии и средства за защита на посочените права.

Обхват

В обхвата на този модул ще бъдат разгледани отделни случаи от практиката на Съда на ЕС, с цел да бъде илюстрирана неговата концепция за приложението на Хартата:

- Ще бъде разгледана хипотезата, в която законодателството на държава–членка ограничава права, защитени от Хартата – преглед и анализ на решението от 18 юни 2020 г., Комисия/ Унгария (Прозрачност при сдружаване), C-78/18, ECLI:EU:C:2020:476, с което Съдът на ЕС установява, че унгарският Закон за прозрачността ограничава правата, защитени с членове 7, 8 и 12 от Хартата.

- Прогласяване невалидността на европейска директива, в резултат на надхвърляне границите, които налага зачитането на принципа за пропорционалност с оглед правата, защитени от членове 7, 8 и 52 (1) от Хартата. Преглед и анализ на решението от 8 април 2014 г., Digital Rights Ireland Ltd, съединени дела C 293/12 и C 594/12, ECLI:EU:C:2014:238. С това решение Съдът на ЕС постановява, че Директива 2006/24/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 15 март 2006 година за запазване на данни, създадени или обработени, във връзка с предоставянето на обществено достъпни електронни съобщителни услуги или на обществени съобщителни мрежи, е невалидна.

- Преценката на справедливия баланс в практиката на Съда на ЕС. Преглед на решението от 8 септември 2016 г., GS Media BV, C-160/15, ECLI:EU:C:2016:644. Обхват на преценката на баланса между, от една страна, интереса на носителите на авторски и сродни на тях права от защита на тяхното право на интелектуална собственост, гарантирано с член 17, параграф 2 от Хартата на основните права на Европейския съюз (наричана по-нататък „Хартата“), и, от друга страна, защитата на интересите и основните права

на ползвателите на закриляни обекти — и по-специално на свободата им на изразяване на мнение и на информация, гарантирана с член 11 от Хартата — и на обществения интерес.

- Правата на потребителите на интернет и Хартата. Защита на установената в член 11 от Хартата свобода на информация на потребителите на интернет и нейната противопоставимост на правото на защита на личните данни. Преглед на практиката на Съда на ЕС по някои дела, отнасящи се до Google: решение от 13 май 2014 г., Google Spain, C-131/12, EU:C:2014:317, решение от 24 септември 2019 г., Google LLC, C-507/17, ECLI:EU:C:2019:772; решение от 8 декември 2022 г., TU, RE, C-460/20, ECLI:EU:C:2022:962; решение от 24 септември 2019, GC, AF, BH, ED, C-136/17, ECLI:EU:C:2019:773.

- В обхвата на обучението ще намерят място в резюме и други казуси, разрешени с аргументи от Хартата и отнасящи се до следните неизчерпателно изброени въпроси: запазване на данни за трафик и на данни за местонахождението (решение от 6 октомври 2020 г., La Quadrature du Net, съединени дела C-511/18, C-512/18 и C-520/18, ECLI:EU:C:2020:791, както и решение от 20 септември 2022 г., Bundesrepublik Deutschland, съединени дела C-793/19 и C-794/19, ECLI:EU:C:2022:702); заснемане на полицейски служители в полицейски участък (решение от 14 февруари 2019 г., Sergejs Vuidvids, C-345/17, ECLI:EU:C:2019:122); ограничения на свободата на информация относно „събитие“, свързано с авиационната безопасност (решение от 18 януари 2024 г., RTL Nederland BV, C-451/22, ECLI:EU:C:2024:5).

- В заключение, в светлината на конкретни разпоредби на Хартата, с участниците ще бъдат дискутирани повдигнатите пред Съда на ЕС оплаквания за нарушения на свободата на словото (член 11 от Хартата) във връзка с наложените от Съвета ограничения, с които се забраняват продължителни и съгласувани пропагандни дейности, насочени към гражданското общество в Съюза.

Втора част:

**ПРИЛАГАНЕ НА ХАРТАТА
НА ОСНОВНИТЕ ПРАВА
НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ:**

**ПРЕГЛЕД НА ПРИЛАГАНЕТО
НА ЧЛЕН 7, 11, 12 И 21 ОТ ХАРТАТА
В ПЕРИОДА СЛЕД 1.01.2022 Г.**

Доц. Христо Христов

БЪЛГАРСКИ
ХЕЛЗИНСКИ
КОМИТЕТ

След присъединяването на Република България към Европейския съюз на 1.01.2007 г. и влизане в сила на Договора от Лисабон на 1.12.2009 г. в България са приложими няколко механизма за защита на основните права и свободи, произтичащи от вътрешноправната уредба, от обвързаността на страната с различни международноправни източници в материята на правата на човека, сред които особено значение има Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи (ЕКПЧ), както и от действието на правото на Европейския съюз. Измежду тези механизми, наред с реда на защита на основните права, произтичащ от Конституцията и с механизма по ЕКПЧ, прилагането на Хартата на основните права на Европейския съюз (Хартата) следва да се разглежда като основно измерение на гарантиране правата на гражданите и в по-широк план на частноправните субекти у нас, което предвид на особения ред на прилагане на правото на ЕС има значим потенциал да надгради и допълни защитата на правата на човека под българска юрисдикция.

В този контекст предмет на настоящия преглед е практиката на българските съдилища по прилагане на Хартата на основните права на Европейския съюз след 1.01.2022 г., като за целите на прегледа са идентифицирани всички позовавания на членове 7, 11, 12 и 21 от Хартата в актовете на българските съдилища през разглеждания период, като е поставен акцент на някои от тях които представляват особен интерес с оглед на това, че очертават типични хипотези на приложение или създават линии на съдебна практика със съществена значимост за защитата на съответните права.

1. Прилагане на член 7 от Хартата на основните права

Член 7 от Хартата, гарантиращ правото на зачитане на личния и семейния живот, е релевиран в 65 съдебни акта за разглеждания период. Измежду тях правото на зачитане на личния и семейния живот е било от определящо значение за решаването на няколко случая с особена значимост в български контекст, но възприетите от българските съдилища решения в преобладаващия кръг дела за съжаление не могат да бъдат определени като примери на правилно приложение на този текст от Хартата. Напротив, във визираните хипотези по-скоро се очертават контурите на допуснати от националните юрисдикции съществени нарушения на основното право на зачитане на личния и семейния живот.

Така например в няколко свои решения Върховният административен съд оформя устойчива линия на съдебна практика да отказва ефективна защита на правото на личен и семеен живот на лица-български граждани, които са упражнили право на свободно движение като граждани на ЕС, формирали са семейни отношения в други държави членки на Съюза, след което релевират тези отношения с оглед зачитането им за целите на упражняване на техни права под българска юрисдикция. От една страна в тази линия на юриспруденция ВАС отказва да признае последиците от формирано семейно отношение или законно сключен в друга държава граждански брак, като оставя без каквато и да е защита в отнесените до него случаи семействата - еднополови семейни двойки. Тази практика води началото си от решение №17003 от 12.12.2019 г. по адм.д. №4245/2018 г., но е стабилизирана и задълбочена през разглеждания период. От друга страна, съществен проблем представлява отказът да се признаят последиците при еднополови семейни двойки на законно възникнала връзка на родство между български гражданин и негово/нейно дете с оглед на правото на друга държава членка на Европейския съюз (където българските граждани законно са пребивавали, упражнявайки правата си на свободно движение в Съюза) или трета страна – вж. Решение №2185 от 1.03.2023 г., по адм. д. №6746/2022 г.; Решение №287 от 11.01.2024 г. по адм. д. №6776/2023 г.; Решение №113 от 8.01.2024 г. по адм.д. №6071/2023 г.

Постановените от върховната административна юрисдикция решения се основават на формално-ограничителен прочит на вътрешноправната уредба на Република България, в която бракът е уреден на конституционно и законодателно ниво като „доброволен съюз между мъж и жена“, липсва каквато и да е друга предвидена в българското законодателство правна форма на отношенията в еднополови семейни двойки, както и не е предвидена каквато и да е форма на признаване последиците от сключен законно в друга държава граждански брак между лица от един и същи пол. Нещо повече, Върховният административен съд възприема ограничителен прочит на българската уредба на частноправните отношения с международен елемент, като поддържа, че предвид на разпоредбите на Конституцията, Семейния кодекс и Кодекса на международното частно право, български граждани не могат да сключат законно граждански брак с лице от същия пол в друга държава – вж. Решение №17003 от 12.12.2019 г. по адм.д. №4245/2018 г.

Отказът да се признае връзката на родство между български граждани и техните деца, възникнала законно в друга държава членка на ЕС или трета страна (САЩ), се основава съответно на аналогичен формално-ограничителен прочит на конституционната (чл. 25 от Конституцията) и законодателна уредба (чл. 8 от Закона за българското гражданство и чл. 60 и 61 от Семейния кодекс), според който връзка на родство е налице при доказване на биологичния произход на детето от съответното лице, български гражданин или при наличието на законно сключен съгласно изискванията на българското законодателство граждански брак или осиновяване, съответстващо на познатите на българското право форми на осиновяване – Решение №2185 от 1.03.2023 г., по адм. д. №6746/2022 г. на ВАС; Решение №287 от 11.01.2024 г. по адм. д. №6776/2023 г. на ВАС; Решение №113 от 8.01.2024 г. по адм.д. №6071/2023 г. на ВАС.

Особено притеснително е, че някои от визираните съдебни решения са постановени сред изрично решение на Съда на Европейския съюз по преюдициално запитване от български съд, в което висшата юрисдикция на Съюза във връзка с българското законодателство дава задължително тълкуване на уредбата на ЕС, с оглед на което, държавите членки са обвързани да зачитат законно възникнала по законодателството на друга държава членка връзка на родство между гражданин на Съюза и неговите деца, доколкото такава връзка е последица от и предпоставка за упражняването на правата на свободно движение в ЕС – вж. Решение от 14 декември 2021, *Stolichna obshtina, rayon "Pancharevo"*, C-490/20, ECLI:EU:C:2021:1008. Във визираното решение Съдът на ЕС посочва: „[...]съгласно действащото право на Съюза правилата за гражданското състояние, към които спадат правилата за брака и произхода, са от компетентността на държавите членки, а правото на Съюза не засяга тази тяхна компетентност. В този смисъл държавите членки са свободни да предвидят или не в своето национално право брака между лица от един и същ пол и качеството им на родители. При упражняването на тази компетентност обаче всички държави членки трябва да спазват правото на Съюза, и по-конкретно разпоредбите на Договора за функционирането на ЕС относно признатата на всеки гражданин на Съюза свобода да се движи и да пребивава на територията на държавите членки, като за целта признаят гражданското състояние на лицата, установено в друга държава членка съгласно правото на последната“ – вж. решение по дело *"Pancharevo"*, C-490/20, т. 52.

Предвид на чл. 52, пар. 3 от Хартата, за да се оцени в пълен обем тежестта на отклоняването от изискванията за ефективна защита на правото на личен и семеен живот, произтичащи от член 7 на Хартата, следва да се има предвид и вече оформената ясна практика на ЕСПЧ, с оглед на която, правото на семеен живот не е задължително обусловено от наличието на законно сключен граждански брак, а произтича от фактическото изграждане на устойчива семейна връзка, включително в еднополова семейна двойка – вж. Judgment of 24 June 2010, Schalk and Kopf v. Austria, app. No 30141/04. Наред с това ЕСПЧ изрично е определил, че член 8 поражда позитивно задължение за държавите-страни по ЕКПЧ да гарантират определена форма на правна защита на семейните отношения в еднополови семейни двойки, а от друга страна, че те следва под определена форма да признават законно сключени еднополови бракове в други държави – вж. Judgment of 21 July 2015, Oliari and Others v. Italy, app. No 18766/11 and 36030/11; Judgment of 14 December 2017, Orlandi and Others v. Italy, app. No 26431/12, 26742/12, 44057/12 et al. От значение е също, че една част от визираните съдебни решения са постановени след изричното произнасяне на ЕСПЧ по делото Koilova and Babulkova v. Bulgaria, app. No. 40209/20, Judgment of 5 September 2023, в което Съдът на Конвенцията приложи вече развитата линия на юриспруденцията относно защитата на еднополовите семейни двойки по член 8 ЕКПЧ по отношение на нашата страна и изрично констатира, че липсата на каквато и да е правна форма на семейните отношения между лица от един и същи пол, а от друга страна, отказът да бъдат признати под определена форма законно сключени еднополови бракове в други държави, представляват нарушения на чл. 8 ЕКПЧ.

Следва също да се подчертае, че прегледът на съдебната практика показва, че чрез касационни решения на ВАС в редица случаи се отменят решения на първоинстанционните административни съдилища, в който отнесените до съда случаи са решени в съответствие с изискванията за защита по Хартата на основните права и с постановените задължителни тълкувания на Съда на Европейския съюз – вж. Решение №2185/1.03.2023 г. по адм. д. № 6746/2022 г., с което се отменя Решение №3251/13.05.2022 г. по адм. д. № 3654/2020 г. на Административен съд – София град; Решение №113 от 8.01.2024 г. по адм.д. №6071/2023 г., с което се отменя Решение № 8050 от 29.12.2022 г. на Административен съд – София град по адм. д. № 5509/2021 г.; Решение №

287 от 11.01.2024 г. на ВАС по адм. д. № 6776/2023 г., III о., с което се отменя Решение № 427 от 06.06.2023 г. по адм.д. №1183/2023 г. на Административен съд – Хасково.

Посочената съдебна практика представлява съществен проблем в полето на правото на ЕС, защото освен, че нарушава в неговата същност правото на личен и семеен живот, поставя под въпрос ефективното прилагане на статуса на гражданин Съюза, а от друга страна, създава изключително сериозни пречки пред упражняването на правата на свободно движение на българските граждани като граждани на Съюза. В контекста на практиката, произтичаща от решението на Съда на ЕС по делото *Ruiz Zambrano*, Решение от 8 март 2011, дело C-34/09, ECLI:EU:C:2011:124, може също основателно да се постави въпросът, доколко оформената линия на юриспруденция на висшата административна юрисдикция не представлява и нарушаване на най-съществената част от правата на гражданите на Съюза по отношение на децата, чиято връзка на родство с български граждани не се признава от българския административен съд, и съответно, това лишава тези лица от възможността да бъдат считани за граждани на ЕС и да упражняват произтичащите от това права.

Следва все пак да се подчертае, че в практиката на административните съдилища са налице и примери за дела, в които гарантирането на основното право на зачитане на личния и семейния живот, е било от решаващо значение за постановените решения – вж.

Решение № 3688 от 3.06.2022 г. на Административен съд - София по адм. д. № 2558/2022 г.; Решение № 2971 от 3.05.2023 г. на Административен съд - София град по адм. д. № 10825/2022 г.; Решение № 7671 от 11.07.2023 г. на ВАС по адм. д. № 3123/2023 г. Във визираните случаи административните съдилища отменят откази за издаване на виза или събиране на разделено семейство, издадени от компетентния национален орган, като основните мотиви за отмяната са свързани с това, че административния орган не са съобразили изискванията, свързани със зачитането на личния и семейния живот на жалбоподателите.

Правото по член 7 от Хартата е в центъра и на една друга проблемна линия на юриспруденция, която се оформи през последните години в практиката на Върховния касационен съд (ВКС), свързана с възможността

за промяна на пола и зачитане на последиците от това. В Решение №119 от 14.02.2018 г. по гр. д. № 4104/2017 г. на ВКС беше допуснато отклонение от оформената по-рано практика, свързана с отразяването промяната на пола в актовете и регистрите за гражданско състояние в Република България. Делото е допуснато до касационно разглеждане с оглед изясняване на въпроса, може ли по съдебен ред да бъде променен съставен акт за гражданско състояние на български гражданин поради промяна на неговия пол и какви са обстоятелствата, при които е налице промяна на пола поради транссексуалност на лицето. На повдигнатия въпрос Върховният касационен съд дава отговор, че с оглед на действащата конституционна и законодателна уредба в България промяната на половата идентификация на български гражданин към пол, различен от биологичния, причините за нея или последиците от нея не са основания за извършване на промяна в данните за гражданското състояние по административен или по съдебен ред. Според върховната съдебна инстанция на гражданско правораздаване в българския правен ред понятието „пол“ може да се прилага единствено с оглед на неговата биологична определеност, което ВКС счита, че произтича от разпоредбата на чл. 6, ал. 2 от Конституцията, който предписва, че *„[...]всички граждани са равни пред закона. Не се допускат никакви ограничения на правата или привилегии, основани на раса, народност, етническа принадлежност, пол, произход, религия, образование, убеждения, политическа принадлежност, лично и обществено положение или имуществено състояние“*.

Изводът, че конституционният законодател включва в понятието “пол” само биологичния пол, според ВКС следва от обсъжданията на чл. 6 в проекта за конституция, както и от извършеното тълкуване на чл. 6 КРБ в решение № 14 от 10.11.1992 г. по конст. д. № 14/1992 г. на Конституционния съд на Република България, в което критерият “пол” е изключен от групата социални признаци, които се придобиват или изменят в процеса на социалната реализация на българските граждани в обществото. Подобно тълкуване според върховната съдебна инстанция се потвърждава и от разпоредбата на чл. 46, ал. 1 от Конституцията, която определя брака като доброволен съюз между мъж и жена и *„въздига различния пол в императив към встъпващите в брак“*. Според решаващия съдебен състав на ВКС *„[p]азпоредбата визира само биологичните мъж и жена, а чрез предвиденото в нея основният закон възприема разбирането за бинарно съществуване на човешкия вид и*

разделението на хората по полов признак”. Допълнителни доводи са изведени от чл. 47, ал. 2 от Конституцията, който предвижда, че „[ж]ената майка се ползва от особена закрила на държавата, която ѝ осигурява платен отпуск преди и след раждане, безплатна акушерска помощ, облекчаване на труда и други социални помощи“. ВКС счита също, че „използваната терминология в съдържанието на конституционната норма – “майка”, “раждане”, “акушерска помощ” – доизяснява възприетото от конституцията биологично обяснение на понятието. В тази линия на аргументация върховната съдебната инстанция на гражданско правораздаване достига до заключението, че „[с]ледователно конституционният законодател възприема биологичното обяснение на понятието “пол” като единственото включено в него. Така полът на българския гражданин се определя с раждането, а се изгубва със смъртта”.

На тази основа и като възприема формално-ограничително тълкуване на уредбата по Закона за гражданска регистрация, ВКС определя, че в българското право няма уредба, която допуска промяна на пола на български гражданин поради обстоятелство, различно от допуснатата грешка от длъжностното лице при съставянето на акта за гражданско състояние, следователно за българският гражданин е определящ единствено биологичният пол, а националната правна уредба не разкрива друга възможност за промяна в съставените актове за гражданско състояние на българските граждани.

Решаващият състав на Върховния касационен съд намира, че следва да се изостави по-ранната практика на ВКС, допускаща промяна в актовете за гражданско състояние с оглед осъществена промяна на пола. Според този състав на върховната съдебна инстанция, противното „[...]означава да приеме, че за българските граждани има две паралелни и несъвместими същности на едно и също понятие “пол”, едното от които следва от върховния закон, а другото – от наднационалния/ международноправния правен ред”. Според решаващия състав на ВКС развитата по-рано практика нарушавала баланса, който е длъжен да проведе всеки национален орган в осъществяването на своята компетентност, като „[...]зачита границата, която провеждат съображенията за обществен ред на територията на Република България“. Тази забележителна линия на аргументация завършва със заключението, че биологичното обяснение на понятието “пол” е проява на конституционната

идентичност на България и ограничава съдържанието на правото на личен живот на всеки български гражданин по чл. 32, ал. 1 КРБ, чл. 8 ЕКПЧ и чл. 7 от Хартата.

Следва да се подчертае, че във визираното решение са включени и редица доводи, формално свързани с прилагане на правото на Европейския съюз, както и с ЕКПЧ. Решаващият състав на ВКС възприема превратно тълкуване на елементите на уредба на ЕС и ЕКПЧ, в това число на чл. 7 от Хартата и чл. 8 от Конвенцията, за да обслужи целите на възприетата логика на решаване на отнесения до него случай, като заключава, че не е налице противопоставяне „[...]между биологичното разбиране на пола като основен елемент на българската конституционна идентичност и правото на лична идентичност, което съгласно чл. 7 от Х. и чл. 8 ЕКПЧ включват и половата идентификация на българските граждани”. В основата на превратния прочит на правото на ЕС и на ЕКПЧ, приложен от ВКС, стои възприетото от решаващия състав разбиране за т.нар. национална конституционна идентичност и значението и за съотношението между вътрешното право, международноправните ангажименти на Република България и прилагането на правото на ЕС¹.

Според решаващия състав на ВКС елементът от българската конституционна идентичност „[...]е юридическото съдържание на понятието “пол”, а то се възприема еднакво от всички конституции на Третата българска държава [...]конституционният законодател неизменно го е свързвал и го свързва единствено с биологичния пол, който е генетично кодиран и не се променя от раждането до смъртта на индивида“. Нещо повече, за да подкрепи виждането си за значението на биологичната предопределеност на пола като част от националната конституционна идентичност, решаващият състав на ВКС тръгва да дири дълбоката логика на това тълкуване в християнството. Според ВКС, доколкото началото на процеса на възприемането на тази религия като официална за Българската държава датира от 864 година, доколкото източното православие е традиционната и официална религия за Република България съгласно чл. 13, ал. 3 от Конституцията, а „[...]християнството свързва полът с мъжкото и женското начало, които са с божествен произход”, то „[...]конституционното закрепване на биологичния пол като правна категория през целия 140-годишен период на съществуване на Третата българска държава следва да се определи като елемент от българската

конституционна идентичност. На нея не може да се противопостави никой наднационален или международноправен акт”.

В разгърнатия анализ, насочен към това да обоснове биологичната предопределеност на пола и нейния „божествен произход“, решаващият състав на ВКС игнорира чл. 13, ал. 2 от Конституцията, който предписва, че религиозните институции са отделени от държавата и ясно говори по-посока на светския характер на българската държава, като предполага религията да не се превръща в определящ фактор за тълкуване и прилагане на правната уредба, особено на основни принципи, на които почива възприетият в страната конституционен модел на европейска демократична и правова държава или на основните права, гарантирани както в Конституцията, така и в международноправната и европейската уредба, с която страната е обвързана. От друга страна решаващият съдебен състав не съобразява практиката на Съда на ЕС, с оглед на която т.нар. национална конституционна идентичност не може да бъде основание, за да се отклоняват държавите членки на ЕС от общите ценности на Съюза или да се обосновават ограничения на гарантираните в ЕС основни права – вж. Решение от 5 юни 2018, *Coman and others*, C-673/16, ECLI:EU:C:2018:385, т. 42-47; Решение от 16 февруари 2022, *Унгария с. Парламента и Съвета*, C-156/21, т. 226-234.

Неиздържаността на постановеното решение е ясно очертана в особеното мнение на един от членовете на съдебния състав, в което се обосновава, че възприетото тълкуване е израз на „консервативният подход относно разбирането на пола – предимно или единствено въз основа на обективни физиологични критерии“, който в условията на съвременния живот би следвало да се замени с по-гъвкаво разбиране на понятието „пол“, при което се отдава достатъчно съществено значение и на индивидуалната воля на лицето и неговото самоопределяне. Според особеното мнение по Решение №119 от 14.02.2018 г. по гр. д. № 4104/2017 г., III г.о. на ВКС „[...]когато психическото самовъзприятие на лицето влиза в остър конфликт с юридическия му пол, до степен, че го обрича на страдание, и при установеност на двата критерия - медицински критерий (състояние на транссексуалност) и юридически критерий (сериозно и непоколебимо решение за промяна на биологичния пол поради изпълняваната психична и социална полова роля), исканата промяна на пола следва да бъде допусната, а като последица, следва да се допусне и

промяната на имената и да се извърши съответното отбелязване в акта за раждане. Противното разрешение би било несъвместимо с гарантираната неприкосновеност на личния живот, до неравновесие между обществения интерес и интереса на лицето, тоест до нарушение на чл. 8 от Конвенцията”.

Отклонението от по-рано формираната практика на ВКС относно промяната на пола става повод за специално тълкувателно производство и е потвърдено с нарочно тълкувателно решение на върховната инстанция на гражданско правораздаване, приета с гласовете на 23 срещу 21 членове на Гражданската колегия на Върховния касационен съд. В Тълкувателно решение №2 от 20.02.2023 г. Гражданската колегия на ВКС дава отговор на въпроса: допустимо ли е и при какви предпоставки съдът да допусне по реда на Закона за гражданската регистрация промяна на данните в съставените актове за гражданско състояние на молител, който твърди, че е транссексуален? Тълкувателното дело има за цели да преодолее противоречията в решенията на гражданските съдилища относно промяната в актовете за гражданско състояние, в резултат на промяна на пола. Една част от гражданските съдилища, като зачитат практиката на ЕСПЧ по член 8 ЕКПЧ, приемат, че независимо от дефицитите в българската правна уредба, такава промяна е възможна въз основа на прякото прилагане на чл. 8 от Конвенцията. Друга част, при липсата на изрична правна уредба, отказват да уважат исканията за промени в актовете и регистрите за гражданско състояние.

В тълкувателното производство обаче ВКС отива по-далеч, като приема, че противоречивата практика не произтича от дефицити в правната уредба, а от положението, че установеният правопорядък на територията на Република България разбира понятието „пол“ само в биологичния му смисъл и не позволява съдът да допусне промяна в съставените актове за гражданско състояние относно пола на транссексуално лице. В подкрепа на възприетото тълкуване избирателно и превратно са наведени различни елементи от практиката на Съда на ЕС и на ЕСПЧ, които целят да обосноват твърдението, че защитата на правото на личен живот не налага да се гарантира възможност на транссексуалните лица да променят първоначално отразения в актовете и регистрите за гражданско състояние пол в съответствие с осъществена конверсия към другия пол. В особено мнение към тълкувателното решение част от съдиите в Гражданската колегия на Върховния касационен съд същевременно определят възприетото тълкуване като неправилно и обосновават противния прочит на българската и европейската правна уредба.

Въпроси свързани със защита на личния и семейния живот се повдигат и в редица преюдициални запитвания до Съда на ЕС. Особен интерес в тази връзка представляват делата *Stolichna obshtina, rayon "Pancharevo"*, C-490/20, както и отправеното в началото на 2024 година запитване от състав на ВКС, което цели да изясни доколко с оглед на основното право на защита на личния живот, както и на други разпоредби на правото на ЕС, е допустимо правото на държава членка на ЕС да изключва всякаква възможност за извършване на промяна във вече вписаните данни относно пола и името и други индивидуализиращи референции в актовете за гражданско състояние на молител, който твърди, че е транссексуален – вж. определение № 50005 от 18.01.2024 г. на ВКС по гр. д. № 698/2020 г., III г. о., ГК.

2. Прилагане на член 11 от Хартата на основните права

Свободата на изразяване, гарантирана в член 11 от Хартата на основните права е релевирана 14 съдебни акта. Позоваването на Хартата в общ план е бланкетно. Интерес представлява Решение № 2334 от 14.03.2022 г. на ВАС по адм. д. № 10264/2021 г., в което се прави преценка за съотношението между гарантирането на свободата на изразяване и защитата на личните данни, като се потвърждава, че в определени случаи необходимостта да се информира обществото за определени елементи на информация, свързани с личната сфера на обществено известни лица, може да надделее над защитата на личните им данни. Произнасянето на върховната административна юрисдикция може да се разглежда като добър пример за преценка на съотношението между гарантираните в Хартата права, при осигуряване на превес на това право, което в по-голяма степен е свързано с обществения интерес.

Друг интересен случай разкрива Решение № 10036 от 9.11.2022 г. на ВАС по адм. д. № 2747/2022 г., в което упражняването на свободата на изразяване е изложено като един от основните доводи за решаването на правния спор, дали е налице дискриминация при отправени в телевизионно предаване и чрез публикации във Фейсбук (ФБ) твърдения, че представени на рекламни билбордове снимки на прегърнати еднополови двойки, като част от кампания за популяризиране на равното третиране на лицата независимо от тяхната сексуална ориентация, представлява склоняване към разврат и блудствени действия. Според възприетото от решаващия състав на ВАС решение визираните твърдения не могат да се разглеждат като хипотеза на

дискриминационно отношение с оглед на българското законодателство, а от друга страна те представляват изразяване на мнение, защитено от 39, ал. 1 КРБ и чл. 11, пар. 1 от Хартата. Освен, че пренебрегва доказателства, които недвусмислено потвърждават, че в рамките на телевизионно предаване и чрез публикации във ФБ лице, срещу което е подадена жалба до органа за защита от дискриминация, е определило изобразяването на билборд на еднополова двойка като част от кампания за промотиране на равното третиране на еднополовите семейни двойки като „склоняване към разврат и блудствени действия“, решаващият състав на ВАС приема, че в отнесения до него случай не са налице достатъчно доказателства за установяване на дискриминация, доколкото лицето, което претендира, че е дискриминирано не е доказало твърденията си при условията на пълно и главно доказване. Решаващият състав счита още, че *„[...]посланието [предмет на спора] е преди всичко изразяване на лично мнение, което всеки може да направи в обществото ни, както и в общественото пространство. Това е своего рода изразяване на страх да се наложат върху българските семейства и детската психика норми на поведение и възпитание, които са в разрез с традиционните семейни ценности“*.

Друг подобен пример за изопачаване на свободата на изразяване разкрива решение №9474/10.10.2023 г. по адм. д. №425/2023 г. на Върховният административен съд. В него върховната административна юрисдикция отменя решение на първоинстанционния административен съд, с което по същество се приема, че е налице дискриминационно третиране, осъществено чрез изявление по национален телевизионен канал, състоящо се в твърдението: *„Сигурна съм, че не подкрепям гей парадите! Горко на нормалните хора, задушаваме се вече от наглостта и парадирането на разни извращения. И не се извинявам за думите си“*. Сред мотивите на върховната административна юрисдикция, с които се отменя постановеното първоинстанционно решение, което установява нарушаване на забраната за дискриминация, е това, че първоинстанционният съд е допуснал нарушаване на свободата на изразяване (по-подробно относно делото вж. в т. 5 относно практиката по член 21 от Хартата).

3. Прилагане на член 12 от Хартата на основните права

На свободата на събранията и сдруженията, уредена в член 12 от Хартата, има позоваване единствено в тълкувателно решение № 2 от 25.07.2023 г. на ВАС по т. д. № 4/2022 г., ОСС, I и II колегия. В тълкувателното решение, което дава отговор на въпроса: имат ли юридическите лица с нестопанска цел, регистрирали се в Регистъра на юридическите лица с нестопанска цел като организации на и за хора с увреждания по смисъла на пар. 1, т. 12 от Допълнителните разпоредби на Закона за хората с увреждания, в правно-организационна форма на фондация за осъществяване на дейност в частна полза, правен интерес от оспорване на подзаконови нормативни актове, засягащи хората с увреждания, които не членуват в същите организации и с които организациите нямат сключен договор за социалната услуга „застъпничество”, позоваването на член 12 е чисто бланкетно и не е свързано с подробно разгърнати мотиви относно неговото прилагане.

4. Прилагане на член 21 от Хартата на основните права

През разглеждания период на член 21 от Хартата, установяващ забраната за дискриминация, може да се констатира позоваване в 410 съдебни акта. Съществена част от тези актове касаят еднотипни спорове между служители на МВР и техния работодател, свързани с прилагане на специфични разпоредби в уредбата на дейността на министерството, които изключват общите правила за нощен и извънреден труд по отношение на определени категории служители на вътрешното ведомство. Проблемът с българската правна уредба се очертава ясно в преюдициалното запитване до Съда на ЕС, по което е постановено Решение от 24 февруари 2022, *Glavna direktsia “Pozharna bezopasnost i zashtita na naselenieto”*, C-262/20, ECLI:EU:C:2022:117. Във визираното преюдициално производство висшата юрисдикция на ЕС определя, че 20 и 31 от Хартата на основните права на Европейския съюз трябва да се тълкуват в смисъл, че допускат национална правна уредба, според която нормална продължителност на нощния труд от седем часа за работниците от частния сектор не се прилага за работниците от публичния сектор, включително за полицаите и пожарникарите, ако такава разлика в третирането се основава на обективен и разумен критерий и е свързана с допустима от закона цел на посоченото законодателство и е съразмерна на тази цел. В същия смисъл е постановено и

тълкувателно решение на Върховния касационен съд -Тълкувателно решение № 1 от 15.03.2023 г. на ВКС по т. д. № 1/2020 г., ОСГК.

Друга значителна група казуси, в които има позоваване на членове 20 и 21 от Хартата, са свързани със спорове по предоставянето на специфична закрила при уволнение на лица с увреждания, работещи по трудово правоотношение, без да бъде гарантирана равностойна защита на държавните служители със същите увреждания. По тези дела съдилищата се позовават на тълкуванията на Съда на ЕС, дадени в Решение от 9 март 2017, *Milkova*, C-406/15, ECLI:EU:C:2017:198, обосноваващи извода, че чл. 7, пар. 2 от Директива 2000/78/ЕО за създаване на основна рамка за равно третиране в областта на заетостта и професиите, в светлината на Конвенцията на Организацията на обединените нации за правата на хората с увреждания и във връзка с основния принцип на равно третиране, закрепен в членове 20 и 21 от Хартата на основните права на Европейския съюз, допуска по принцип предоставянето на специфична закрила при уволнение на лица с определени увреждания, работещи по трудово правоотношение, без същата защита да бъде осигурена на държавните служители със сходни увреждания, освен ако се установи нарушаване на принципа на равно третиране. Ако обаче е налице подобно нарушение, задължението за спазване на правото на Европейския съюз изисква приложното поле на националните правила за закрила да се разшири и спрямо държавните служители – вж. Решение № 5760 от 14.06.2022 г. на ВАС по адм. д. № 1959/2022; Решение № 8592 от 15.09.2023 г. на ВАС по адм. д. № 500/2023; Решение № 4151 от 30.03.2018 г. на ВАС по адм. д. № 494/2015; Решение № 6842 от 22.06.2023 г. на ВАС по адм. д. № 1141/2023.

Сред останалите актове прави впечатление, че в основната част от тях позоваването отразява доводи на страните и не е свързано с надлежен анализ и излагане на мотиви относно повдигнатите доводи. Делата, в които прилагането на основното право по член 21 от Хартата е било от решаващо значение са сравнително ограничен брой – Решение № 6842 от 22.06.2023 г. на ВАС по адм. д. № 1141/2023 г.; Решение № 2521 от 9.03.2023 г. на ВАС по адм. д. № 11824/2022 г.; Решение № 11853 от 20.12.2022 г. на ВАС по адм. д. № 7454/2022 г.; Решение № 7115 от 14.07.2022 г. на ВАС по адм. д. № 1084/2018 г.; Решение № 5760 от 14.06.2022 г. на ВАС по адм. д. № 1959/2022 г.; Решение № 4016 от 27.04.2022 г. на ВАС по адм. д. № 12302/2021 г.; Решение № 6677 от 3.06.2020 г. на ВАС по адм. д.

№ 5662/2018 г.; Решение №8824/29.12.2023 г. по адм. д. № 10220/2023 на АССГ.

Интересен и значим пример за прилагане на член 21 от Хартата на основните права разкрива Решение № 7115 от 14.07.2022 г. на ВАС по адм. д. № 1084/2018 г. Случаят касае спор относно ограничаване на възможността незрящи лица да бъдат съдебни заседатели по наказателни дела. След подадена жалба от засегнато лице, Комисия за защита от дискриминация е постановила решение, с което установява, че административният ръководител на Софийския районен съд към релевантния период, както и съдия в наказателно-отделение, председател на съдебен състав, са осъществили дискриминация по смисъла на българската уредба за защита от дискриминация по признак “увреждане”, като налага на двете лица глоби и отправя препоръка да не бъдат допускани бъдещи нарушения на действащото антидискриминационно законодателство. Постановеното решение е оспорено пред административната юрисдикция, като по реда на производството се стига и до разглеждане на спора от ВАС.

В хода на разглеждане на спорния случай е направено и преюдициално запитване до Съда на Европейския съюз, във връзка с което е постановено Решение от 21 октомври 2021, *Komisija za zashtita ot diskriminatsia*, C-824/19, ECLI:EU:C:2021:862. В постановеното решение висшата юрисдикция на ЕС определя, че доколкото с оглед на член 3, параграф 1, букви а) и в) от Директива 2000/78 в границите на сферите на компетентност, поверени на Съюза, тази директива се прилага към всички лица от публичния и частния сектор, включително публични органи, по-специално относно условията за наемане и условията на труд, включително условията за уволнение и заплащане, то спор като този, който се очертава в главното производство, разкрива доказателство с полето на действие на правото на Съюза. Съдът приема също, че с оглед на изложените в запитването обстоятелства, е налице разлика в третирането, която не може да бъде оправдана въз основа на член 4, параграф 1 от Директива 2000/78. По повод на посочената цел на ограничението - че недопускането до участие в съдебните заседания на наказателния състав, в който е било разпределено незрящо лице, е целяло да гарантира пълното спазване на принципите на Наказателно-процесуалния кодекс, и по-специално на принципа на непосредственост и на пряка преценка на доказателствата, за да се установи обективната истина, Съдът на ЕС счита, че поради естеството на функциите на съдебен заседател в наказателно производство и условията за тяхното упражняване, които в определени случаи могат да включват проверка и преценка на визуални доказателства, зрението може да се счита и за „основно

и определящо професията изискване“ за професията съдебен заседател в такова производство по смисъла на член 4, параграф 1 от Директива 2000/78, стига проверката и преценката на посочените доказателства да не могат да се извършват по-специално чрез медико-технически средства. Що се отнася обаче до необходимостта от спорното ограничение, Съдът отдава значение на това, че засегнатото лице изобщо не е било допуснато до участие в делата, разглеждани от наказателния състав, в който е разпределено, без да се оценява личното ѝ състояние да изпълнява функциите на съдебен заседател и без да се разглежда възможността за отстраняване на евентуални трудности, които биха могли да възникнат. В случая незрящото лице не е било допуснато до каквото и да било участие в наказателни дела, без да се прави разграничение в зависимост от съответните дела и без да се извършва проверка дали е можело да ѝ бъдат предложени разумни улеснения като материална, лична или организационна помощ. В този смисъл според Съда на ЕС ограничение като това, което е предмет на главния спор, надхвърля необходимото и може да се разглежда като нарушение на член 21 от Хартата. В съответствие с постановеното решение от висшата юрисдикция на Съюза, ВАС приема, че в производството по жалбата на засегнатото лице, органът за защита от дискриминация е следвало да установи по безспорен начин, дали е било необходимо съдебният заседател да може да вижда, за да се гарантира справедлив съдебен процес по наказателните дела, по които тя не е била допусната до участие. Според решаващият състав това е определящо, за да се прецени дали е оправдано различното третиране поради увреждане, или е било възможно изпълнението на функциите на съдебен заседател без да бъдат засегнати правилата на наказателния процес, поради което постановеното първоинстанционно решение е отменено, а случаят е върнат за ново разглеждане пред КЗД.

Друг интересен пример разкрива Решение №8824/29.12.2023 г. по адм. д. № 10220/2023 на Административен съд – София град. В делото до съда е отнесен спор на

украинска гражданка, притежаващ статут на временна закрила в България. Лицето е самотна майка, която подава молба за отпускане на еднократна помощ за ученици в съответствие с член 10а от Закона за семейните помощи за деца (ЗСПД). Предоставянето на помощ е отказано с мотив, че жалбоподателката няма право на семейни помощи по ЗСПД, защото получаването на такива помощи не е предвидено в друг закон или международен договор, по който

Република България е страна. Иначе казано, административния орган е приел, че чужденците, ползващи се с временна закрила, не попадат в обхвата на правилата, позволяващи представянето на исканата помощ. Жалбоподателката поддържа, че възприетият ограничителен прочит на ЗСПД противоречи на чл. 39 от Закона за убежището и бежанците (ЗУБ), който транспонира правото на социално подпомагане на чужденците, ползващи се с временна закрила съгласно чл. 13 от Директива 2001/55/ЕО. Решаващият съд постановява, че лицата, ползващи се със статут на временна закрила, следва да имат достъп до социалната помощ, предвидена в Закона за семейните помощи за деца, поспециално до еднократната финансова помощ за ученици, произтичаща от член 10а, като на тази основа отменя оспорвания отказ. Решението е подробно аргументирано с доводи, свързани с прилагане на общата европейска уредба за временна закрила, както и с изискванията, произтичащи от член 21 от Хартата.

В прегледът на практиката на българските съдилища по спорове, свързани със забраната за дискриминация, се очертават и определени дефицити в прилагането на българската и европейската уредба за защита от дискриминация, които поставят под въпрос възможността да се гарантира действителното зачитане на това изключително значимо за правото на Съюза основно право. Красноречив пример в това отношение са някои спорове, свързани с прилагане на забраната за дискриминация на основата на сексуална ориентация, разгледани от административните съдилища. В Решение №9474/10.10.2023 г. по адм. д. №425/2023 г. Върховният административен съд отменя решение на първоинстанционния административен съд, според което представлява форма на нарушаване на забраната за дискриминация твърдението: *„Сигурна съм, че не подкрепям гей парадите! Горко на нормалните хора, задушаваме се вече от наглостта и парадирането на разни извращения. И не се извинявам за думите си“*. Според върховната административна юрисдикция в спорния случай дискриминация не е налице, защото, изявленията-предмет на делото, не са насочени към една отделна група като съставена от лица, носители на защитен признак, а към отделни лица описани чрез външните им белези и постъпки, а не с оглед на сексуалната им ориентация и техните отделни прояви. Изявлението според решаващия съдебен състав показва разграничение между „участници в гей парадите“ и „лица с хомосексуална ориентация“. В неодобрението на гей парадите, не се забелязва според ВАС вложен смисъл за отричане на правото на самоопределение на участниците в гей парадите и

очевидно то не е направено с цел накърняване достойнството на конкретно лице поради неговата сексуална ориентация.

Във връзка със случаи на търсеци убежище лица граждани съответно на Иран и Нигерия, които претендират, че имат сексуална ориентация към собствения си пол, Върховният административен съд се позовава на практика на Съда на ЕС, отбелязвайки, и в двете решения, че *„[...]специфично свързаните със сексуалната ориентация основни права, каквото е правото на зачитане на личния и семейния живот, закриляно от чл. 8 ЕКПЧ, съответстващи на чл. 7 от Хартата на основните права на ЕС /Хартата/, разгледан евентуално във връзка с чл. 14 ЕКПЧ, послужил за модел на чл. 21, пар. 1 от Хартата, не попадат в кръга на основните права на човека, за които няма никаква възможност за дерогация. Единствено наличието на законодателство, обявяващо за наказуеми [заличен текст], би могло да се счита за акт, който засяга молителя толкова съществено, че да достига степен на тежест, която е необходима, за да се приеме, че тази наказуемост представлява преследване. В този смисъл, предвиденото от законодателна разпоредба наказание “лишаване от свобода”, с което се наказват [заличен текст], е възможно само по себе си да представлява акт на преследване, но само ако действително се прилага в приелата такова законодателство, страна на произход“* – вж. Решение № 11349 от 21.11.2023 г. на ВАС по адм. д. № 8172/2023 и Решение № 2521 от 9.03.2023 г. на ВАС по адм. д. № 11824/2022. И по двете дела обаче, както първоинстанционният съд, така и върховната административна юрисдикция приемат, че не са налице данни лицата, кандидатстващи за международна закрила, да са били преследвани поради тяхната сексуална ориентация в държавата им по произход, а от друга страна, обстоятелството, че не са били възпрепятствани да напуснат легално Иран или Нигерия, според административните съдилища *„[...]изключва[т] възможността да се приеме, че е налице акт на преследване с изискуемата от националното и европейското законодателство степен на тежест“*. Същевременно, видно от съдържанието на визираниите съдебни актове, нито първоинстанционният, нито Върховният административен съд, не са обсъдили възможното прилагане на смъртно наказание за сексуални отношения между лица от един и същи пол, приложимо както в Иран, така и в определени частни на Нигерия и рискът от прилагане на такива наказание към лицата, ако бъдат върнати в своите страни по произход.

5. Общи изводи

Прегледът на натрупаната съдебна практика по прилагане на чл. 7, 11, 12 и 21 от Хартата на основните права от българските съдилища показва, че позоваването на разпоредбите на Хартата в основния кръг от случаи е бланкетно. То формално отразява наведени доводи от страните в съдебните производства, без същевременно да се разгръща задълбочен анализ на съда и да се излага подробна аргументация по отношение на това доколко изобщо е налице прилагане на правото на ЕС в конкретния случай, доколко наведените от страните доводи, свързани с едно или друго основно право са относими и доколко е налице нарушение или респективно допустимо ограничение на гарантираните в правото на ЕС основни права.

В сравнително ограничен брой от случаи решаващата юрисдикция е процедира да мотивира подробно решението си с оглед на прилагане на засегнатото основно право, докато в повечето дела, дори да са наведени доводи, свързани с Хартата, те имат субсидиарен характер. Може би по-ярко изключение от тази картина представляват определена част от делата, свързани с общата европейска уредба на защита на личните данни, но в тях позоваването на член 7 от Хартата има субсидиарен и допълващ характер.

Голяма част от делата, в които се констатира позоваване на Хартата, разкриват липсата на пълноценно познание от страна на субектите по производството и на процесуалните им представители за това как действа механизмът за защита на основните права в правото на ЕС и в кои случаи Хартата е приложима. Немалко актове на съдилищата за съжаление говорят в същата посока.

Прави впечатление, че в сравнително ограничен кръг случаи, извън тези, в които се прилагат пряко актове на правото на ЕС, съдилищата процедират да изясняват, дали спорове, в които е направено позоваване на текстовете на Хартата на основните права, влизат в приложното поле на правото на Съюза. Могат също така да бъдат констатирани съдебни актове, в които има позоваване на разпоредби на Хартата на основните права, а видно от останалите елементи на произнасянето на съответния съдебен състав, спорът, с който е бил сезиран съдът, не влиза в обхвата на действие на правото на ЕС.

Следва да се подчертае, че в общ план българските съдилища много рядко, за да не кажем почти никога не процедират да правят разгърнат анализ и обосновка съобразно изискванията на чл. 52, пар. 1 от Хартата, дали налагани ограничения на права, защитени в Хартата, са оправдани. Обичайно в такива

хипотези се прави общо отнасяне към отделни изисквания по чл. 52, пар. 1, като се приема, че те са удовлетворени, без подробно да се обосновава защо спорното ограничение се разглежда като оправдано.

Не могат да бъдат открити примери, в които българските съдилища са анализирани и обосновавали в отнесените до тях спорове, доколко с оглед защитата на гарантирани основни права и предвид на чл. 53 от Хартата, установеният национален, международен или респективно стандарта на защита по Хартата гарантира по-широка по обхват защита и съответно следва да има превес в решаване на отнесените до съда спор.

В общ план може да се заключи, че потенциалът за надграждане на съществуващите механизми за защита извън правото на ЕС и гарантиране на ефективна защита на основните права чрез прилагането на Хартата не се използва в необходимата степен от българските съдилища, като общата картина на актовете, в които има позоваване на визираните разпоредби на Хартата, говори по посока наличието на немалко случаи, в които дължимата защита не се осигурява, а прилагането на Хартата се игнорира от решаващите съдебни състави. Пълноценното позоваване на Хартата на основните права и надлежното разгръщане на анализ и мотиви, свързани с изискванията за защита, произтичащи от нейните разпоредби, се наблюдават в актовете на съдебни състави, в които участват точно определени съдии, които очевидно имат необходимата подготовка, а от друга страна и нужното правосъзнание за значението на националните съдилища за ефективното прилагане на правото на ЕС и за гарантиране на върховенството на правото, при реалното прилагане на всички приложими източници на право, които имат обвързващо действие за българска юрисдикция.

Трета част:

**АКТОВЕ НА БЪЛГАРСКИТЕ СЪДИЛИЩА,
ПОСТАНОВЕНИ СЛЕД 1.01.2022 Г.,
В КОИТО ИМА ПОЗОВАВАНЕ
НА ЧЛЕНОВЕ 7, 11,12 И 21
ОТ ХАРТАТА НА ОСНОВНИТЕ ПРАВА
НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ**

доц. Христо Христов

БЪЛГАРСКИ
ХЕЛЗИНКСКИ
КОМИТЕТ

1. Актове с позоваване на член 7 от Хартата

1. Решение № 4927 от 18.04.2024 г. на ВАС по адм. д. № 2814/2022 г., V о., докладчик съдията Мария Николова
2. Определение № 3821 от 11.04.2024 г. на АдмС - София по адм. д. № 3527/2024 г.
3. Определение № 1730 от 10.04.2024 г. на ВКС по гр. д. № 298/2024 г., IV г. о., ГК, докладчик съдията Яна Вълдобрева
4. Определение № 1411 от 26.03.2024 г. на ВКС по ч. гр. д. № 693/2024 г., III г. о., ГК, докладчик съдията Майя Русева
5. Решение № 585 от 20.03.2024 г. на АдмС - Ловеч по адм. д. № 405/2023 г.
6. Решение № 2710 от 15.03.2024 г. на АдмС - Варна по адм. д. № 32/2024 г.
7. Определение № 961 от 5.03.2024 г. на ВКС по ч. гр. д. № 334/2024 г., II г. о., ГК, докладчик съдията Розинела Янчева
8. Определение № 785 от 22.02.2024 г. на ВКС по гр. д. № 2824/2023 г., III г. о., ГК, докладчик съдията Десислава Попколева
9. Определение № 734 от 20.02.2024 г. на ВКС по гр. д. № 2810/2023 г., IV г. о., ГК, докладчик съдията Майя Русева
10. Определение № 653 от 19.02.2024 г. на СРС по ч. н. д. № 2386/2024 г.
11. Определение № 4502 от 29.01.2024 г. на СРС по гр. д. № 57981/2023 г.
12. Определение № 50005 от 18.01.2024 г. на ВКС по гр. д. № 698/2020 г., III г. о., ГК, докладчик съдията Любка Андонова
13. Определение № 50004 от 18.01.2024 г. на ВКС по гр. д. № 698/2020 г., IV г. о., ГК, докладчик съдията Любка Андонова
14. Решение № 24 от 8.01.2024 г. на АдмС - Кърджали по адм. д. № 373/2023 г.
15. Решение № 113 от 8.01.2024 г. на ВАС по адм. д. № 6071/2023 г., III о., докладчик съдията Таня Куцарова
16. Решение № 12648 от 15.12.2023 г. на ВАС по адм. д. № 9592/2023 г., 5-членен с-в, докладчик съдията Румен Йосифов
17. Определение № 2313 от 12.12.2023 г. на РС - Ямбол по гр. д. № 2402/2023 г.
18. Определение № 4063 от 27.11.2023 г. на СРС по ч. н. д. № 16100/2023 г.
19. Определение № 4060 от 27.11.2023 г. на СРС по ч. н. д. № 16102/2023 г.
20. Решение № 11349 от 21.11.2023 г. на ВАС по адм. д. № 8172/2023 г., IV о., докладчик съдията Мира Райчева
21. Определение № 3954 от 20.11.2023 г. на СРС по ч. н. д. № 15865/2023 г.
22. Определение № 9375 от 30.10.2023 г. на АдмС - София по адм. д. № 4135/2023 г.

23. Определение № 3133 от 21.09.2023 г. на СРС по ч. н. д. № 12724/2023 г.
24. Определение № 3107 от 20.09.2023 г. на СРС по ч. н. д. № 12630/2023 г.
25. Определение № 2659 от 11.08.2023 г. на СРС по ч. н. д. № 10973/2023 г.
26. Решение № 8079 от 24.07.2023 г. на ВАС по адм. д. № 789/2022 г., VII о., докладчик съдията Полина Богданова
27. Решение № 7671 от 11.07.2023 г. на ВАС по адм. д. № 3123/2023 г., IV о., докладчик председателят Татяна Хинова
28. Определение № 1914 от 29.06.2023 г. на ВКС по ч. гр. д. № 1078/2023 г., IV г. о., ГК, докладчик председателят Албена Бонева
29. Определение № 2093 от 24.06.2023 г. на СРС по ч. н. д. № 8490/2023 г.
30. Определение № 2043 от 21.06.2023 г. на СРС по ч. н. д. № 8255/2023 г.
31. Определение № 2018 от 19.06.2023 г. на СРС по ч. н. д. № 8196/2023 г.
32. Решение № 427 от 6.06.2023 г. на АдмС - Хасково по адм. д. № 1183/2022 г.
33. Решение № 9410 от 3.06.2023 г. на СРС по гр. д. № 39234/2021 г.
34. Определение № 4504 от 29.05.2023 г. на АдмС - София по адм. д. № 9280/2022 г.
35. Решение № 2328 от 23.05.2023 г. на РС - Пловдив по гр. д. № 20383/2021 г.
36. Решение № 2971 от 3.05.2023 г. на АдмС - София по адм. д. № 10825/2022 г.
37. Решение № 2231 от 2.05.2023 г. на СГС по в. гр. д. № 1082/2023 г.
38. Определение № 1431 от 27.04.2023 г. на СРС по ч. н. д. № 5580/2023 г.
39. Определение № 1430 от 27.04.2023 г. на СРС по ч. н. д. № 5611/2023 г.
40. Решение № 4431 от 26.04.2023 г. на ВАС по адм. д. № 982/2023 г., IV о., докладчик председателят Тодор Петков
41. Определение № 1404 от 25.04.2023 г. на СРС по ч. н. д. № 5456/2023 г.
42. Определение № 1392 от 24.04.2023 г. на СРС по ч. н. д. № 5414/2023 г.
43. Решение № 2429 от 7.04.2023 г. на АдмС - София по адм. д. № 4154/2022 г.
44. Решение № 776 от 30.03.2023 г. на АдмС - Благоевград по адм. д. № 715/2020 г.
45. Решение № 190 от 13.03.2023 г. на АдмС - Хасково по адм. д. № 1015/2022 г.
46. Решение № 2521 от 9.03.2023 г. на ВАС по адм. д. № 11824/2022 г., IV о., докладчик председателят Кремена Хараланова
47. Решение № 2185 от 1.03.2023 г. на ВАС по адм. д. № 6746/2022 г., III о., докладчик съдията Пламен Петрунов
48. Тълкувателно решение № 2 от 20.02.2023 г. на ВКС по тълк. д. № 2/2020 г., ОСГК, докладчик съдията Геника Михайлова
49. Тълкувателно решение № 2 от 20.02.2023 г. на ВКС по т. д. № 2/2020 г.,

ОСГК, докладчик съдията Геника Михайлова

50. Решение № 621 от 6.02.2023 г. на АдмС - София по адм. д. № 3455/2022 г.
51. Решение № 565 от 2.02.2023 г. на АдмС - София по адм. д. № 10477/2019 г.
52. Решение № 407 от 25.01.2023 г. на АдмС - София по адм. д. № 7688/2022 г.
53. Решение № 62 от 5.01.2023 г. на АдмС - София по адм. д. № 6486/2022 г.
54. Решение № 8050 от 29.12.2022 г. на АдмС - София по адм. д. № 5509/2021 г.
55. Решение № 421 от 11.12.2022 г. на ОС - София по гр. д. № 621/2021 г.
56. Решение № 433 от 2.11.2022 г. на АдмС - Благоевград по в. н. о. х. д. № 539/2021 г.
57. Решение № 344 от 25.10.2022 г. на АдмС - Враца по адм. д. № 473/2022 г.
58. Решение № 525 от 28.09.2022 г. на ОС - Благоевград по в. гр. д. № 499/2022 г.
59. Определение № 976 от 17.06.2022 г. на АдмС - Пловдив по адм. д. № 344/2022 г.
60. Решение № 3688 от 3.06.2022 г. на АдмС - София по адм. д. № 2558/2022 г.
61. Решение № 3479 от 25.05.2022 г. на АдмС - София по адм. д. № 11986/2021 г.
62. Решение № 3251 от 13.05.2022 г. на АдмС - София по адм. д. № 3654/2020 г.
63. Решение № 266 от 20.04.2022 г. на АдмС - Хасково по к. а. н. д. № 88/2022 г.
64. Протокол от 15.04.2022 г. на АдмС - София по адм. д. № 3654/2020 г.
65. Определение № 40 от 25.01.2022 г. на ВКС по гр. д. № 4085/2021 г., IV г. о., ГК, докладчик председателят Мими Фурнаджиева.

2. Актове с позоваване на член 11 от Хартата

1. Определение № 2313 от 12.12.2023 г. на РС - Ямбол по гр. д. № 2402/2023 г.
2. Решение № 5913 от 17.11.2023 г. на СГС по гр. д. № 6823/2022 г.
3. Решение № 9410 от 3.06.2023 г. на СРС по гр. д. № 39234/2021 г.
4. Определение № 4504 от 29.05.2023 г. на АдмС - София по адм. д. № 9280/2022 г.
5. Определение № 17130 от 12.05.2023 г. на СРС по гр. д. № 50813/2022 г.
6. Решение № 60 от 4.04.2023 г. на ОС - Ловеч по в. гр. д. № 2/2023 г.
7. Решение № 61 от 22.03.2023 г. на РС - Сандански по а. н. д. № 19/2023 г.
8. Решение № 260037 от 17.01.2023 г. на СГС по т. д. № 219/2021 г.
9. Решение № 10036 от 9.11.2022 г. на ВАС по адм. д. № 2747/2022 г., V о., докладчик председателят Диана Добрева
10. Определение № 8388 от 3.10.2022 г. на ВАС по адм. д. № 8498/2022 г., VII о., докладчик съдията Калина Арнаудова
11. Решение № 2413 от 7.09.2022 г. на СГС по гр. д. № 10541/2021 г.
12. Решение № 949 от 16.05.2022 г. на РС - Бургас по гр. д. № 6144/2021 г.
13. Решение № 2334 от 14.03.2022 г. на ВАС по адм. д. № 10264/2021 г., V о., докладчик

председателят Диана Добрева

14. Определение № 14 от 11.01.2022 г. на ВКС по гр. д. № 2515/2021 г., III г. о., ГК, докладчик председателят Светла Бояджиева

3. Актове с позоваване на член 12 от Хартата

1. Тълкувателно решение № 2 от 25.07.2023 г. на ВАС по т. д. № 4/2022 г., ОСС, I и II колегия, докладвано от съдиите Николай Гунчев и Росен Василев

4. Актове с позоваване на член 21 от Хартата

1. Определение № 1730 от 10.04.2024 г. на ВКС по гр. д. № 298/2024 г., IV г. о., ГК, докладчик съдията Яна Вълдобрева

2. Решение № 4102 от 4.04.2024 г. на ВАС по адм. д. № 11219/2023 г., VI о., докладчик съдията Юлия Тодорова

3. Определение № 1595 от 3.04.2024 г. на ВКС по ч. гр. д. № 39/2024 г., II г. о., ГК, докладчик председателят Пламен Стоев

4. Определение № 822 от 03.04.2024 г. на ВКС по ч. т. д. № 1891/2023 г., II т. о., ТК, докладчик съдията Николай Марков

5. Решение № 2418 от 8.03.2024 г. на АдмС - Варна по адм. д. № 2305/2023 г.

6. Решение № 1394 от 1.03.2024 г. на АдмС - София по адм. д. № 9004/2022 г.

7. Решение № 2449 от 1.03.2024 г. на ВАС по адм. д. № 7590/2023 г., III о., докладчик съдията Пламен Петрунов

8. Решение № 930 от 13.02.2024 г. на АдмС - София по адм. д. № 9245/2023 г.

9. Решение № 955 от 26.01.2024 г. на ВАС по адм. д. № 2402/2022 г., III о., докладчик председателят Жанета Петрова

10. Решение № 878 от 25.01.2024 г. на ВАС по адм. д. № 884/2023 г., V о., докладчик председателят Йовка Дражева

11. Определение № 68 от 19.01.2024 г. на ВНАС по в. ч. гр. д. № 29/2024 г.

12. Решение № 247 от 9.01.2024 г. на АдмС - София по адм. д. № 10849/2023 г.

13. Решение № 7 от 4.01.2024 г. на ВКС по к. гр. д. № 4016/2022 г.

14. Решение № 7 от 4.01.2024 г. на ВКС по гр. д. № 4016/2022 г., III г. о., ГК, докладчик съдията Геновева Николаева

15. Решение № 1763 от 13.12.2023 г. на АдмС - Варна по адм. д. № 2488/2023 г.

16. Определение № 3927 от 6.12.2023 г. на ВКС по гр. д. № 2332/2023 г., IV г. о., ГК, докладчик съдията Геника Михайлова

17. Определение № 3884 от 5.12.2023 г. на ВКС по ч. гр. д. № 4783/2023 г., III г. о., ГК, докладчик съдията Николай Иванов
18. Определение № 3868 от 4.12.2023 г. на ВКС по гр. д. № 886/2023 г., II г. о., ГК, докладчик съдията Пламен Стоев
19. Решение № 546 от 27.11.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 1042/2022 г.
20. Решение № 545 от 27.11.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 1039/2022 г.
21. Решение № 544 от 27.11.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 1037/2022 г.
22. Решение № 543 от 27.11.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 1034/2022 г.
23. Решение № 542 от 27.11.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 1030/2022 г.
24. Решение № 541 от 27.11.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 1025/2022 г.
25. Решение № 540 от 27.11.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 1024/2022 г.
26. Решение № 539 от 27.11.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 1019/2022 г.
27. Решение № 538 от 27.11.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 1016/2022 г.
28. Решение № 537 от 27.11.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 1013/2022 г.
29. Решение № 536 от 27.11.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 1011/2022 г.
30. Решение № 535 от 27.11.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 1004/2022 г.
31. Решение № 534 от 27.11.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 1002/2022 г.
32. Решение № 528 от 27.11.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 995/2022 г.
33. Решение № 527 от 27.11.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 992/2022 г.
34. Решение № 526 от 27.11.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 991/2022 г.
35. Решение № 525 от 27.11.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 987/2022 г.
36. Решение № 523 от 27.11.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 961/2022 г.
37. Решение № 521 от 27.11.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 956/2022 г.
38. Решение № 11349 от 21.11.2023 г. на ВАС по адм. д. № 8172/2023 г., IV о., докладчик съдията Мира Райчева
39. Решение № 476 от 7.11.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 827/2022 г.
40. Решение № 475 от 7.11.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 844/2022 г.
41. Решение № 474 от 7.11.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 833/2022 г.
42. Решение № 472 от 7.11.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 792/2022 г.
43. Решение № 471 от 7.11.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 859/2022 г.
44. Решение № 470 от 7.11.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 842/2022 г.
45. Решение № 469 от 7.11.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 825/2022 г.
46. Решение № 468 от 7.11.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 861/2022 г.
47. Решение № 467 от 7.11.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 823/2022 г.
48. Решение № 466 от 7.11.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 796/2022 г.
49. Решение № 465 от 7.11.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 850/2022 г.

50. Решение № 464 от 7.11.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 824/2022 г.
51. Решение № 463 от 7.11.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 791/2022 г.
52. Решение № 462 от 7.11.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 812/2022 г.
53. Решение № 461 от 7.11.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 804/2022 г.
54. Решение № 460 от 7.11.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 839/2022 г.
55. Определение № 3010 от 12.10.2023 г. на ВКС по гр. д. № 1072/2023 г., IV г. о., ГК, докладчик съдията Геника Михайлова
56. Определение № 2814 от 4.10.2023 г. на ВКС по гр. д. № 1071/2023 г., IV г. о., ГК, докладчик съдията Яна Вълдобрева
57. Определение № 8150 от 26.09.2023 г. на АдмС - София по адм. д. № 8272/2022 г.
58. Решение № 436 от 25.09.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 829/2022 г.
59. Решение № 435 от 25.09.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 805/2022 г.
60. Решение № 434 от 25.09.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 834/2022 г.
61. Решение № 433 от 25.09.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 1012/2022 г.
62. Решение № 432 от 25.09.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 821/2022 г.
63. Решение № 431 от 25.09.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 910/2022 г.
64. Решение № 430 от 25.09.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 852/2022 г.
65. Решение № 429 от 25.09.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 897/2022 г.
66. Решение № 428 от 25.09.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 1026/2022 г.
67. Решение № 8592 от 15.09.2023 г. на ВАС по адм. д. № 500/2023 г., II о., докладчик съдията Мартин Аврамов
68. Решение № 6842 от 22.06.2023 г. на ВАС по адм. д. № 1141/2023 г., II о., докладчик председателят Анелия Ананиева
69. Определение от 21.06.2023 г. на АдмС - София по адм. д. № 11299/2022 г.
70. Определение № 1599 от 12.06.2023 г. на ВКС по гр. д. № 712/2023 г., IV г. о., ГК, докладчик съдията Яна Вълдобрева
71. Определение № 1420 от 5.06.2023 г. на ВКС по гр. д. № 4016/2022 г., III г. о., ГК, докладчик съдията Геноева Николаева
72. Определение № 4504 от 29.05.2023 г. на АдмС - София по адм. д. № 9280/2022 г.
73. РЕШЕНИЕ № 5629 от 9.06.2022 г. на ВАС по адм. д. № 6360/2021 г., I о., докладчик съдията Милена Златкова
74. Определение № 3920 от 5.05.2023 г. на АдмС - София по адм. д. № 8281/2022 г.
75. Решение № 111 от 3.05.2023 г. на ОС - Силистра по в. гр. д. № 119/2023 г.
76. Определение № 793 от 20.04.2023 г. на ВКС по к. ч. гр. д. № 1209/2023 г.
77. Определение № 793 от 20.04.2023 г. на ВКС по ч. гр. д. № 1209/2023 г., III г. о., ГК, докладчик съдията Таня Орешарова

78. Решение № 868 от 13.04.2023 г. на АдмС - Благоевград по адм. д. № 26/2022 г.
79. Решение № 222 от 12.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 1022/2022 г.
80. Решение № 221 от 12.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 996/2022 г.
81. Решение № 220 от 12.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 951/2022 г.
82. Решение № 212 от 10.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 1031/2022 г.
83. Решение № 211 от 10.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 1038/2022 г.
84. Решение № 209 от 10.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 1041/2022 г.
85. Решение № 207 от 10.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 1047/2022 г.
86. Решение № 201 от 10.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 1048/2022 г.
87. Решение № 193 от 10.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 1027/2022 г.
88. Решение № 188 от 10.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 1023/2022 г.
89. Решение № 180 от 10.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 1018/2022 г.
90. Решение № 176 от 10.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 985/2022 г.
91. Решение № 166 от 10.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 1208/2022 г.
92. Решение № 159 от 9.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 1272/2022 г.
93. Решение № 158 от 9.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 854/2022 г.
94. Решение № 157 от 9.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 993/2022 г.
95. Решение № 156 от 9.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 955/2022 г.
96. Решение № 155 от 9.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 957/2022 г.
97. Решение № 153 от 9.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 876/2022 г.
98. Решение № 152 от 9.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 886/2022 г.
99. Решение № 151 от 9.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 959/2022 г.
100. Решение № 150 от 9.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 950/2022 г.
101. Решение № 149 от 9.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 962/2022 г.
102. Решение № 131 от 6.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 1008/2022 г.
103. Решение № 130 от 6.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 944/2022 г.
104. Решение № 129 от 6.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 931/2022 г.
105. Решение № 128 от 6.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 918/2022 г.
106. Решение № 127 от 6.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 912/2022 г.
107. Решение № 126 от 6.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 855/2022 г.
108. Решение № 125 от 6.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 946/2022 г.
109. Решение № 124 от 6.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 933/2022 г.
110. Решение № 123 от 6.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 923/2022 г.
111. Решение № 122 от 6.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 1015/2022 г.
112. Решение № 121 от 6.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 799/2022 г.
113. Решение № 120 от 6.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 934/2022 г.

114. Решение № 119 от 6.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 1005/2022 г.
115. Решение № 117 от 6.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 795/2022 г.
116. Решение № 114 от 6.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 871/2022 г.
117. Решение № 113 от 6.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 819/2022 г.
118. Решение № 112 от 6.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 892/2022 г.
119. Решение № 111 от 6.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 893/2022 г.
120. Решение № 110 от 6.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 887/2022 г.
121. Решение № 109 от 6.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 818/2022 г.
122. Решение № 108 от 6.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 860/2022 г.
123. Решение № 107 от 6.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 840/2022 г.
124. Решение № 106 от 6.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 882/2022 г.
125. Решение № 105 от 6.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 890/2022 г.
126. Решение № 104 от 6.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 846/2022 г.
127. Решение № 103 от 6.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 847/2022 г.
128. Решение № 102 от 6.04.2023 г. на РС - Козлодуй по гр. д. № 800/2022 г.
129. Определение № 2625 от 24.03.2023 г. на АдмС - София по адм. д. № 1341/2023 г.
130. Определение от 24.03.2023 г. на АдмС - София по адм. д. № 8272/2022 г.
131. Решение № 2521 от 9.03.2023 г. на ВАС по адм. д. № 11824/2022 г., IV о., докладчик председателят Кремена Хараланова
132. Решение № 112 от 7.03.2023 г. на ОС - Смолян по в. гр. д. № 94/2023 г.
133. Решение № 111 от 7.03.2023 г. на ОС - Смолян по в. гр. д. № 96/2023 г.
134. Решение № 94 от 24.02.2023 г. на ОС - Смолян по в. гр. д. № 97/2023 г.
135. Решение № 93 от 24.02.2023 г. на ОС - Смолян по в. гр. д. № 80/2023 г.
136. Решение № 49 от 7.02.2023 г. на АдмС - Кърджали по адм. д. № 487/2022 г.
137. Решение № 45 от 3.02.2023 г. на ОС - Смолян по в. гр. д. № 23/2023 г.
138. Решение № 44 от 3.02.2023 г. на ОС - Смолян по в. гр. д. № 2/2023 г.
139. Решение № 38 от 2.02.2023 г. на ОС - Смолян по в. гр. д. № 45/2023 г.
140. Решение № 31 от 31.01.2023 г. на ОС - Смолян по в. гр. д. № 408/2022 г.
141. Решение № 18 от 27.01.2023 г. на ОС - Смолян по в. гр. д. № 25/2023 г.
142. Решение № 17 от 27.01.2023 г. на ОС - Смолян по в. гр. д. № 24/2023 г.
143. Определение № 50044 от 27.01.2023 г. на ВКС по гр. д. № 2315/2022 г., IV г. о., ГК, докладчик съдията Боян Цонев
144. Решение № 15 от 26.01.2023 г. на ОС - Смолян по в. гр. д. № 5/2023 г.
145. Решение № 29 от 11.01.2023 г. на ОС - Монтана по в. гр. д. № 373/2022 г.
146. Решение № 28 от 11.01.2023 г. на ОС - Монтана по в. гр. д. № 330/2022 г.

147. Решение № 27 от 11.01.2023 г. на ОС - Монтана по в. гр. д. № 328/2022 г.
148. Решение № 25 от 11.01.2023 г. на ОС - Монтана по в. гр. д. № 326/2022 г.
149. Решение № 24 от 11.01.2023 г. на ОС - Монтана по в. гр. д. № 332/2022 г.
150. Решение № 23 от 11.01.2023 г. на ОС - Монтана по в. гр. д. № 320/2022 г.
151. Решение № 21 от 10.01.2023 г. на ОС - Монтана по в. гр. д. № 333/2022 г.
152. Решение № 19 от 9.01.2023 г. на ОС - Монтана по в. гр. д. № 319/2022 г.
153. Решение № 17 от 9.01.2023 г. на ОС - Монтана по в. гр. д. № 375/2022 г.
154. Решение № 16 от 9.01.2023 г. на ОС - Монтана по в. гр. д. № 327/2022 г.
155. Решение № 15 от 9.01.2023 г. на ОС - Монтана по в. гр. д. № 324/2022 г.
156. Решение № 14 от 9.01.2023 г. на ОС - Монтана по в. гр. д. № 329/2022 г.
157. Решение № 13 от 9.01.2023 г. на ОС - Монтана по в. гр. д. № 322/2022 г.
158. Решение № 12 от 9.01.2023 г. на ОС - Монтана по в. гр. д. № 323/2022 г.
159. Решение № 11 от 9.01.2023 г. на ОС - Монтана по в. гр. д. № 331/2022 г.
160. Решение № 10 от 9.01.2023 г. на ОС - Монтана по в. гр. д. № 321/2022 г.
161. Решение № 9 от 9.01.2023 г. на ОС - Монтана по в. гр. д. № 325/2022 г.
162. Решение № 683 от 21.12.2022 г. на ОС - Благоевград по в. гр. д. № 797/2022 г.
163. Решение № 681 от 21.12.2022 г. на ОС - Благоевград по в. гр. д. № 811/2022 г.
164. Определение № 4414 от 21.12.2022 г. на ВКС по гр. д. № 4825/2022 г., III г. о., ГК, докладчик съдията Драгомир Драгнев
165. Решение № 11853 от 20.12.2022 г. на ВАС по адм. д. № 7454/2022 г., 5-членен с-в, докладчик председателят Светлозара Анчева
166. Определение № 50412 от 20.12.2022 г. на ВКС по гр. д. № 1602/2022 г., III г. о., ГК, докладчик съдията Жива Декова
167. Решение № 54 от 16.12.2022 г. на РС - Тополовград по гр. д. № 380/2021 г.
168. Определение от 14.12.2022 г. на АдмС - София по адм. д. № 10614/2020 г.
169. Решение № 11176 от 6.12.2022 г. на ВАС по адм. д. № 5807/2022 г., V о., докладчик председателят Донка Чакърва
170. Решение № 650 от 5.12.2022 г. на ОС - Благоевград по в. гр. д. № 870/2022 г.
171. Определение № 4319 от 2.12.2022 г. на ВКС по ч. гр. д. № 3810/2022 г., III г. о., ГК, докладчик съдията Любка Андонова
172. Решение № 349 от 16.11.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 642/2020 г.
173. Решение № 348 от 16.11.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 153/2021 г.
174. Решение № 347 от 16.11.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 151/2021 г.
175. Решение № 3200 от 11.11.2022 г. на СГС по гр. д. № 15184/2021 г.
176. Решение № 605 от 9.11.2022 г. на ОС - Благоевград по в. гр. д. № 602/2022 г.
177. Решение № 10036 от 9.11.2022 г. на ВАС по адм. д. № 2747/2022 г., V о.,

докладчик председателят Диана Добрева

178. Решение № 9889 от 7.11.2022 г. на ВАС по адм. д. № 5327/2022 г., IV о., докладчик съдията Владимир Първанов

179. Решение № 591 от 4.11.2022 г. на ОС - Благоевград по в. гр. д. № 560/2022 г.

180. Решение № 585 от 1.11.2022 г. на ОС - Благоевград по в. гр. д. № 570/2022 г.

181. Определение № 50372 от 20.10.2022 г. на ВКС по ч. гр. д. № 3404/2022 г., IV г. о., ГК, докладчик съдията Мария Христова

182. Решение № 260121 от 12.10.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 66/2021 г.

183. Решение № 260120 от 12.10.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 891/2020 г.

184. Решение № 260119 от 12.10.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 868/2020 г.

185. Решение № 299 от 12.10.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 679/2020 г.

186. Решение № 295 от 11.10.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 702/2020 г.

187. Решение № 260118 от 7.10.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 859/2020 г.

188. Определение № 50692 от 4.10.2022 г. на ВКС по гр. д. № 520/2020 г., III г. о., ГК, докладчик съдията Даниела Стоянова

189. Определение № 7579 от 30.09.2022 г. на АдмС - София по адм. д. № 8281/2022 г.

190. Решение № 260117 от 29.09.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 892/2020 г.

191. Решение № 260116 от 29.09.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 571/2020 г.

192. Решение № 260115 от 29.09.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 851/2020 г.

193. Решение № 283 от 29.09.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 589/2020 г.

194. Определение № 8357 от 29.09.2022 г. на ВАС по адм. д. № 8346/2022 г., III о., докладчик съдията Албена Радославова

195. Решение № 260114 от 28.09.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 785/2020 г.

196. Решение № 260113 от 28.09.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 811/2020 г.

197. Решение № 260112 от 28.09.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 420/2020 г.

198. Решение № 260111 от 28.09.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 762/2020 г.

199. Решение № 282 от 28.09.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 609/2020 г.

200. Решение № 260110 от 27.09.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 7/2021 г.

201. Решение № 260109 от 27.09.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 825/2020 г.

202. Решение № 260108 от 27.09.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 756/2020 г.

203. Решение № 280 от 27.09.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 612/2020 г.

204. Решение № 260107 от 26.09.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 865/2020 г.

205. Решение № 260106 от 16.09.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 861/2020 г.

206. Решение № 260105 от 16.09.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 405/2020 г.

207. Решение № 260099 от 9.09.2022 г. на РС - Добрич по гр. д. № 3712/2019 г.

208. Решение № 260098 от 26.08.2022 г. на РС - Добрич по гр. д. № 3628/2019 г.

209. Решение № 260097 от 26.08.2022 г. на РС - Добрич по гр. д. № 3149/2019 г.
210. Решение № 260096 от 24.08.2022 г. на РС - Добрич по гр. д. № 31/2020 г.
211. Решение № 260095 от 24.08.2022 г. на РС - Добрич по гр. д. № 3582/2019 г.
212. Решение № 260094 от 24.08.2022 г. на РС - Добрич по гр. д. № 3431/2019 г.
213. Решение № 260093 от 24.08.2022 г. на РС - Добрич по гр. д. № 3307/2019 г.
214. Решение № 260092 от 24.08.2022 г. на РС - Добрич по гр. д. № 3229/2019 г.
215. Решение № 260091 от 24.08.2022 г. на РС - Добрич по гр. д. № 3709/2019 г.
216. Решение № 260088 от 5.08.2022 г. на РС - Добрич по гр. д. № 3227/2019 г.
217. Решение № 260087 от 5.08.2022 г. на РС - Добрич по гр. д. № 3113/2019 г.
218. Решение № 260086 от 5.08.2022 г. на РС - Добрич по гр. д. № 3703/2019 г.
219. Решение № 260085 от 5.08.2022 г. на РС - Добрич по гр. д. № 4084/2019 г.
220. Решение № 260084 от 5.08.2022 г. на РС - Добрич по гр. д. № 3706/2019 г.
221. Решение № 260083 от 5.08.2022 г. на РС - Добрич по гр. д. № 3118/2019 г.
222. Решение № 260082 от 5.08.2022 г. на РС - Добрич по гр. д. № 3110/2019 г.
223. Решение № 260081 от 5.08.2022 г. на РС - Добрич по гр. д. № 3174/2019 г.
224. Определение № 161 от 25.07.2022 г. на ВКС по ч. гр. д. № 756/2022 г., I г. о., ГК, докладчик съдията Ваня Атанасова
225. Решение № 1878 от 15.07.2022 г. на СГС по в. гр. д. № 1767/2022 г.
226. Решение № 260104 от 14.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 404/2020 г.
227. Решение № 260103 от 14.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 432/2020 г.
228. Решение № 260102 от 14.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 806/2020 г.
229. Решение № 415 от 14.07.2022 г. на ОС - Благоевград по в. гр. д. № 939/2020 г.
230. Решение № 7115 от 14.07.2022 г. на ВАС по адм. д. № 1084/2018 г., V о., докладчик съдията Виолета Главинов
231. Определение № 591 от 14.07.2022 г. на ВКС по гр. д. № 1432/2020 г., IV г. о., ГК, докладчик съдията Геника Михайлова
232. Решение № 260101 от 13.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 746/2020 г.
233. Решение № 260100 от 13.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 809/2020 г.
234. Решение № 260099 от 13.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 873/2020 г.
235. Решение № 259 от 13.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 680/2020 г.
236. Решение № 260098 от 12.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 880/2020 г.
237. Решение № 260097 от 12.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 434/2020 г.
238. Решение № 260096 от 12.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 433/2020 г.
239. Решение № 260095 от 12.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 860/2020 г.
240. Решение № 260094 от 12.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 853/2020 г.
241. Решение № 260093 от 12.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 888/2020 г.

242. Решение № 260092 от 12.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 826/2020 г.
243. Решение № 260091 от 12.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 545/2020 г.
244. Решение № 260090 от 12.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 550/2020 г.
245. Решение № 260089 от 12.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 832/2020 г.
246. Решение № 255 от 12.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 587/2020 г.
247. Решение № 254 от 12.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 685/2020 г.
248. Решение № 253 от 12.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 682/2020 г.
249. Решение № 252 от 12.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 593/2020 г.
250. Решение № 260088 от 11.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 771/2020 г.
251. Решение № 260087 от 11.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 799/2020 г.
252. Решение № 260086 от 11.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 570/2020 г.
253. Решение № 251 от 11.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 651/2020 г.
254. Решение № 250 от 11.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 700/2020 г.
255. Решение № 249 от 11.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 701/2020 г.
256. Определение № 265 от 11.07.2022 г. на ВКС по гр. д. № 520/2020 г., III г. о.,
ГК, докладчик съдията Даниела Стоянова
257. Решение № 260085 от 8.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 821/2020 г.
258. Решение № 260084 от 8.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 852/2020 г.
259. Решение № 260083 от 8.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 845/2020 г.
260. Решение № 260082 от 8.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 773/2020 г.
261. Решение № 260081 от 8.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 577/2020 г.
262. Решение № 260080 от 8.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 73/2021 г.
263. Решение № 247 от 8.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 585/2020 г.
264. Решение № 246 от 8.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 611/2020 г.
265. Решение № 245 от 8.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 599/2020 г.
266. Решение № 242 от 7.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 704/2020 г.
267. Решение № 241 от 7.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 707/2020 г.
268. Решение № 260079 от 6.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 835/2020 г.
269. Решение № 260078 от 6.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 757/2020 г.
270. Решение № 260077 от 6.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 829/2020 г.
271. Решение № 260076 от 6.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 959/2020 г.
272. Решение № 260075 от 6.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 576/2020 г.
273. Решение № 260074 от 6.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 431/2020 г.
274. Решение № 260073 от 5.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 863/2020 г.
275. Решение № 260072 от 5.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 755/2020 г.
276. Решение № 260071 от 5.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 810/2020 г.

277. Решение № 260070 от 5.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 750/2020 г.
278. Решение № 236 от 5.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 710/2020 г.
279. Решение № 235 от 5.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 645/2020 г.
280. Решение № 228 от 5.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 657/2020 г.
281. Решение № 214 от 5.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 743/2020 г.
282. Решение № 210 от 5.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 683/2020 г.
283. Решение № 205 от 5.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 703/2020 г.
284. Решение № 204 от 5.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 699/2020 г.
285. Решение № 203 от 5.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 697/2020 г.
286. Решение № 202 от 5.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 711/2020 г.
287. Решение № 260069 от 4.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 808/2020 г.
288. Решение № 260068 от 4.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 881/2020 г.
289. Решение № 260067 от 4.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 882/2020 г.
290. Решение № 260066 от 4.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 807/2020 г.
291. Решение № 260065 от 4.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 812/2020 г.
292. Решение № 260064 от 4.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 883/2020 г.
293. Решение № 232 от 4.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 644/2020 г.
294. Решение № 231 от 4.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 648/2020 г.
295. Решение № 230 от 4.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 653/2020 г.
296. Решение № 229 от 4.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 646/2020 г.
297. Решение № 227 от 4.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 643/2020 г.
298. Решение № 260063 от 1.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 753/2020 г.
299. Решение № 260062 от 1.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 854/2020 г.
300. Решение № 260061 от 1.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 752/2020 г.
301. Решение № 260060 от 1.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 858/2020 г.
302. Решение № 260059 от 1.07.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 862/2020 г.
303. Решение № 260058 от 29.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 867/2020 г.
304. Решение № 260057 от 29.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 866/2020 г.
305. Решение № 260056 от 29.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 770/2020 г.
306. Решение № 260055 от 29.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 834/2020 г.
307. Решение № 260054 от 29.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 847/2020 г.
308. Решение № 260052 от 27.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 553/2020 г.
309. Решение № 260051 от 27.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 1018/2020 г.
310. Решение № 260050 от 27.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 856/2020 г.
311. Решение № 260070 от 24.06.2022 г. на РС - Добрич по гр. д. № 3585/2019 г.
312. Решение № 260069 от 24.06.2022 г. на РС - Добрич по гр. д. № 3578/2019 г.

313. Решение № 260068 от 24.06.2022 г. на РС - Добрич по гр. д. № 3210/2019 г.
314. Решение № 260067 от 24.06.2022 г. на РС - Добрич по гр. д. № 3671/2019 г.
315. Решение № 260049 от 24.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 498/2020 г.
316. Решение № 260048 от 24.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 831/2020 г.
317. Решение № 260047 от 24.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 830/2020 г.
318. Решение № 260046 от 24.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 827/2020 г.
319. Решение № 260045 от 24.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 772/2020 г.
320. Решение № 260044 от 24.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 513/2020 г.
321. Решение № 260043 от 24.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 887/2020 г.
322. Решение № 222 от 24.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 588/2020 г.
323. Решение № 221 от 24.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 744/2020 г.
324. Решение № 220 от 24.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 590/2020 г.
325. Решение № 219 от 24.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 741/2020 г.
326. Решение № 260066 от 23.06.2022 г. на РС - Добрич по гр. д. № 4258/2019 г.
327. Решение № 260065 от 23.06.2022 г. на РС - Добрич по гр. д. № 32/2020 г.
328. РЕШЕНИЕ № 5 от 14.06.2022 г. на КС по к. д. № 13/2021 г., докладчик
съдията Атанас Семов
329. Решение № 260042 от 20.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 572/2020 г.
330. Решение № 260041 от 20.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 419/2020 г.
331. Решение № 209 от 20.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 613/2020 г.
332. Решение № 208 от 20.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 663/2020 г.
333. Решение № 5884 от 15.06.2022 г. на ВАС по адм. д. № 3790/2022 г., IV о.,
докладчик председателят Тодор Петков
334. Решение № 5760 от 14.06.2022 г. на ВАС по адм. д. № 1959/2022 г., V о.,
докладчик съдията Галина Карагъзова
335. Решение № 260040 от 13.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 828/2020 г.
336. Решение № 260039 от 13.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 549/2020 г.
337. Решение № 260038 от 13.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 6/2021 г.
338. Решение № 192 от 13.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 610/2020 г.
339. Решение № 191 от 13.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 604/2020 г.
340. Решение № 190 от 13.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 684/2020 г.
341. Решение № 260037 от 10.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 817/2020 г.
342. Решение № 188 от 10.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 650/2020 г.
343. Решение № 183 от 10.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 708/2020 г.
344. Решение № 182 от 10.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 705/2020 г.
345. Решение № 260056 от 8.06.2022 г. на РС - Добрич по гр. д. № 3707/2019 г.

346. Решение № 260055 от 7.06.2022 г. на РС - Добрич по гр. д. № 3399/2019 г.
347. Решение № 260054 от 7.06.2022 г. на РС - Добрич по гр. д. № 4120/2019 г.
348. Решение № 260053 от 7.06.2022 г. на РС - Добрич по гр. д. № 4681/2019 г.
349. Решение № 260052 от 7.06.2022 г. на РС - Добрич по гр. д. № 2923/2019 г.
350. Решение № 260051 от 7.06.2022 г. на РС - Добрич по гр. д. № 3430/2019 г.
351. Решение № 260036 от 7.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 805/2020 г.
352. Решение № 260035 от 7.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 813/2020 г.
353. Решение № 175 от 7.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 647/2020 г.
354. Решение № 174 от 7.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 652/2020 г.
355. Решение № 173 от 7.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 654/2020 г.
356. Решение № 260034 от 6.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 800/2020 г.
357. Решение № 260033 от 6.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 855/2020 г.
358. Решение № 260032 от 6.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 857/2020 г.
359. Решение № 260031 от 6.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 890/2020 г.
360. Решение № 260030 от 6.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 816/2020 г.
361. Решение № 260029 от 6.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 815/2020 г.
362. Решение № 260028 от 6.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 814/2020 г.
363. Решение № 260027 от 6.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 820/2020 г.
364. Решение № 260026 от 6.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 57/2021 г.
365. Решение № 260025 от 6.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 879/2020 г.
366. Решение № 260024 от 6.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 837/2020 г.
367. Решение № 260023 от 6.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 838/2020 г.
368. Решение № 260022 от 6.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 869/2020 г.
369. Решение № 260021 от 6.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 836/2020 г.
370. Решение № 260020 от 6.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 776/2020 г.
371. Решение № 260019 от 6.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 761/2020 г.
372. Решение № 260018 от 6.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 544/2020 г.
373. Решение № 260017 от 6.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 749/2020 г.
374. Решение № 260016 от 6.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 406/2020 г.
375. Решение № 260015 от 6.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 421/2020 г.
376. Решение № 260014 от 6.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 554/2020 г.
377. Решение № 260013 от 6.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 429/2020 г.
378. Решение № 260012 от 6.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 430/2020 г.
379. Решение № 260011 от 6.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 403/2020 г.
380. Решение № 171 от 6.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 150/2021 г.
381. Решение № 169 от 6.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 649/2020 г.

382. Решение № 168 от 6.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 655/2020 г.
383. Решение № 167 от 6.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 698/2020 г.
384. Решение № 166 от 6.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 681/2020 г.
385. Решение № 165 от 6.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 661/2020 г.
386. Решение № 164 от 6.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 686/2020 г.
387. Решение № 163 от 6.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 614/2020 г.
388. Решение № 162 от 6.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 693/2020 г.
389. Решение № 161 от 6.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 706/2020 г.
390. Решение № 160 от 6.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 709/2020 г.
391. Решение № 159 от 6.06.2022 г. на ОС - Добрич по в. гр. д. № 740/2020 г.
392. Решение № 340 от 27.05.2022 г. на ОС - Благоевград по в. гр. д. № 1143/2020 г.
393. Решение № 339 от 27.05.2022 г. на ОС - Благоевград по в. гр. д. № 309/2021 г.
394. Решение № 337 от 27.05.2022 г. на ОС - Благоевград по в. гр. д. № 886/2020 г.
395. Решение № 336 от 26.05.2022 г. на ОС - Благоевград по в. гр. д. № 970/2020 г.
396. Решение № 335 от 26.05.2022 г. на ОС - Благоевград по в. гр. д. № 908/2020 г.
397. Решение № 333 от 26.05.2022 г. на ОС - Благоевград по в. гр. д. № 909/2020 г.
398. Решение № 260015 от 5.05.2022 г. на ОС - Ловеч по в. гр. д. № 360/2020 г.
399. Решение № 4016 от 27.04.2022 г. на ВАС по адм. д. № 12302/2021 г., VII о., докладчик председателят Ваня Анчева
400. Решение № 260007 от 21.04.2022 г. на ОС - Ловеч по в. гр. д. № 366/2020 г.
401. Решение № 260006 от 21.04.2022 г. на ОС - Ловеч по в. гр. д. № 404/2020 г.
402. Решение № 260005 от 21.04.2022 г. на ОС - Ловеч по в. гр. д. № 423/2020 г.
403. Решение № 260004 от 21.04.2022 г. на ОС - Ловеч по в. гр. д. № 392/2020 г.
404. Решение № 260003 от 21.04.2022 г. на ОС - Ловеч по в. гр. д. № 330/2020 г.
405. Решение № 260002 от 21.04.2022 г. на ОС - Ловеч по в. гр. д. № 328/2020 г.
406. Решение № 399 от 14.04.2022 г. на СГС по т. д. № 2105/2021 г.
407. Решение № 3536 от 13.04.2022 г. на ВАС по адм. д. № 5431/2021 г., II о., докладчик председателят Таня Радкова
408. Определение № 120 от 18.03.2022 г. на ВКС по ч. т. д. № 2749/2021 г., II т. о., ТК, докладчик съдията Людмила Цолова
409. Определение № 104 от 22.02.2022 г. на ВКС по гр. д. № 2010/2021 г., IV г. о., ГК, докладчик председателят Зоя Атанасова
410. Определение № 40 от 25.01.2022 г. на ВКС по гр. д. № 4085/2021 г., IV г. о., ГК, докладчик председателят Мими Фурнаджиева.

Четвърта част:

**ПРИЛАГАНЕТО НА ХАРТАТА НА ЕС
ЗА ОСНОВНИТЕ ПРАВА ОТ СЪДИЛИЩАТА
НА НЯКОИ ДЪРЖАВИ ЧЛЕНКИ НА ЕС**

Красимир Кънев

БЪЛГАРСКИ
ХЕЛЗИНКСКИ
КОМИТЕТ

През ноември и декември 2023 г. Българският хелзински комитет се обърна към три партньорски организации в страни-членки на ЕС с молба за споделяне на добри практики за прилагане на Хартата на ЕС за основните права в техните национални съдебни системи. Тези организации включиха Правният център за защита на правата на човека и околната среда в Словения; Румънският хелзински комитет и Ирландския център за граждански права. Трите организации представиха практики, свързани с различни фундаментални права и с различни подходи на съдилищата към тяхната защита. По-долу представяме в систематичен вид тези практики във всяка от трите държави членки поотделно. Практиките и в трите страни са актуални към края на 2023 г.

СЛОВЕНИЯ

Съгласно член 8 от Конституцията на Република Словения националните власти са длъжни да спазват общоприетите принципи на международното право и договорите, обвързващи Словения,¹ което включва и Хартата на основните права на Европейския съюз (Хартата). Освен това, съгласно Конституцията, ратифицираните и публикувани договори трябва да се прилагат директно в Словения,² включително Хартата, която се счита за еквивалентна по ранг на договорите съгласно Договора от Лисабон.³ Въпреки че Хартата, подобно на ЕКПЧ, не се споменава изрично в конституцията на Словения, член 15, параграф 5 пояснява, че никое право на човека или основна свобода, законно гарантирани в Словения, не могат да бъдат ограничавани на основание, че Конституцията не ги признава или ги признава в по-малка степен.⁴ Следователно Конституцията следва общия принцип за по-голяма и засилена защита на правата на човека под нейната юрисдикция.⁵ Хартата на ЕС обаче се прилага само в области, в които е приложимо правото на ЕС.

¹ Article 8, Constitution of the Republic of Slovenia (Official Gazette of the Republic of Slovenia Nos. 33/91-I, 42/97, 66/2000, 24/03, 69/04, 68/06, and 47/13), available at: <https://www.us-rs.si/media/constitution.pdf>

² *Ibid.*

³ <https://www.gov.si/en/topics/european-union-law/>

⁴ Article 15(5), Constitution of the Republic of Slovenia (Official Gazette of the Republic of Slovenia Nos. 33/91-I, 42/97, 66/2000, 24/03, 69/04, 68/06, and 47/13), available at: <https://www.us-rs.si/media/constitution.pdf>

⁵ https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2019-eu-charter-in-slovenia_sl.pdf

Въпреки че използването на Хартата все още е ограничено, когато става дума за словенската съдебна система, която се опира предимно от Европейската конвенция за правата на човека, има няколко случая и области на правото, където Хартата е била използвана за укрепване на защитата на правата. Въпреки че в настоящия доклад са изнесени единични случаи, някои от тях са допринесли за по-голяма обществена промяна в съответната сфера - поне до известна степен.

А. Правото на убежище: членове 4, 18 и 19 и принципът на non-refoulement

Едно от най-забележителните решения в областта на убежището е решението I U 1490/2019-92 на Административния съд на Република Словения, постановено на 22 юни 2020 г. Решението се отнася до твърдения за отблъсквания и незаконни депортации, извършени между Словения и Хърватия по това време.

При произнасянето на решението съдът изрично се позовава на член 19 от Хартата, който забранява колективното експулсиране и гарантира принципа на забрана за връщане, както и на член 18, който гарантира правото на убежище в ЕС. Разпоредбите на Хартата са в основата на аргументацията по делото, основавайки решението конкретно върху Хартата. Съдът установи въз основа на член 19, параграф 1, параграф 2 и член 18, че държавата има, наред с другото, процедурното задължение да провери и възпре риска от опасност от депортиране на имигрант обратно в съседната държава, от която е влязъл.⁶ В разглеждания случай съдът установи, наред с другото, че:

„[когато] съществува такъв сериозен риск и е „разумно да се предположи“, че чужденецът търси международна закрила, или е чужденец, който „може да бъде възприет“ като кандидат за международна закрила, ответникът [Словения] има задължение да проверява и съдържа опасността от риск в светлината на стандартите, посочени в член 19, параграф 2 от Хартата на основните права на

⁶ UPRS Sodba in sklep I U 1490/2019-92, available at: [https://www.sodnapraksa.si/?q=I%20U%201490/2019&database\[SOVS\]=SOVS&database\[IESP\]=IESP&database\[VDSS\]=VDSS&database\[UPRS\]=UPRS&database\[SOSC\]=SOSC&_submit=i%C5%A1%C4%8Di&rowsPerPage=20&page=0&id=2015081111441579](https://www.sodnapraksa.si/?q=I%20U%201490/2019&database[SOVS]=SOVS&database[IESP]=IESP&database[VDSS]=VDSS&database[UPRS]=UPRS&database[SOSC]=SOSC&_submit=i%C5%A1%C4%8Di&rowsPerPage=20&page=0&id=2015081111441579)

Европейския съюз (което включва задължение на Хърватия да издаде решение за връщане в съответствие с член 6(3) от Директивата за връщане) преди депортирането в Хърватия.“

В раздел b) от обяснителните бележки съдът се съсредоточава по-специално върху въпроса за приложимостта на правото на ЕС и относимостта на Хартата в настоящия случай.⁷ Съдът установява, че разпоредбите на Хартата са приложими, особено защото оспорваната практика на държавните органи е била предмет на директивите на ЕС в областта на убежището, които изрично посочват, че те зачитат основните права и спазват принципите, признати от Хартата, по-специално членове 4, 18 и 19.⁸ Въпреки че Върховният съд разгледа това дело два пъти при обжалване, той потвърди решението на Административния съд, потвърждавайки приложимостта на членове 4, 18 и 19 от Хартата.⁹ Потвърждавайки решението, Върховният съд защити по съдебен ред правото на убежище, забраната за колективно експулсиране и нечовешко или унижително отнасяне, гарантирани от Хартата.

Решението беше ново в тази сфера, въпреки че не беше сочено от Административния съд в последващите му решения. Подобни на постановеното дела не са се явявали пред Административния съд. Според медиите решението е „повратна точка за словенското министерство на вътрешните работи, за словенската полиция, за техните отношения с хърватската полиция и за мигрантите, търсеци убежище.“¹⁰ Решението е особено забележително, тъй като съдът доразви защо отношението на полицейските служители към мигрантите е пряко подчинено на европейските правни норми за миграцията и защитата на границите, също и на Хартата.¹¹ Адвокатът на жалбоподателя коментира, че „[з]начението на

⁷ Paragraphs 225 - 254, UPRS Sodba in sklep I U 1490/2019-92.

⁸ Paragraph 251, UPRS Sodba in sklep I U 1490/2019-92.

⁹ VSRS Sodba I Up 23/2021, available at:

https://www.sodnapraksa.si/?q=prepoved%20kolektivnih%20izgonov,%20na%C4%8Delo%20nevro%C4%8Danja&advanceSearch=1&database%5bSOVS%5d=SOVS&database%5bUPRS%5d=UPRS&_submit=i%C5%A1%C4%8Di&doc_code=&task_code=&source2=&us_decision=&ecli=&meet_dateFrom=&meet_dateTo=&senat_judge=&reas=&institutes=&core_text=&decision=&description=&connection2=&publication=&rowsPerPage=20&page=0&id=2015081111448095.

¹⁰ Uroš Škerl Kramberger, “Slovenija mora prosilcu za azil, protipravno izgnanemu na Hrvaško, plačati 5000 evrov odškodnine” (2020) Dnevnik, available at:

<https://www.dnevnik.si/1042934362/slovenija/slovenija-mora-prosilcu-za-azil-protipravno-izgnanemu-na-hrva-sko-placati-5000-evrov-odskodnine>.

¹¹ *Ibid.*

решението на Административния съд се състои във факта, че то не намира нарушение на правата на човека в прекомерното, индивидуално поведение на гранични полицаи, но в поведение, което е част от систематичен и установен модел на третиране на търсещи убежище, които вместо да бъдат подложени на законна процедура, са подложени на колективни депортации и верижно връщане в Босна и Херцеговина.¹² Словенският омбудсман също така отбелязва важността на съдебните дела в тази област, тъй като „развитата по този начин съдебна практика ще позволи да се направи по-подробно заключение за това какви трябва да бъдат процедурите на границата при стриктно зачитане на правата на човека и основните свободи, както и какви могат да бъдат последиците от констатираните нарушения, като например обезщетение.“¹³

Като се имат предвид начините, описани по-горе, решението по делото I U 1490/2019-92 изглежда има положително въздействие върху защитата на правата на човека в Словения. Както отбелязва и FRA, „съдът инструктира държавните органи да оценят риска чужденците да бъдат подложени на изтезания или нечовешко или унижително отношение или наказание в случаите на екстрадиране в Хърватия“, което може да се разбира като инструкция на системно ниво.¹⁴ Местната неправителствена организация Info Kolpa, която помогна на жалбоподателя да заведе делото пред Административния съд обаче припомни, че „на съда му отне повече от половин година, за да установи сериозно нарушение на човешките права само на един от почти 20 000 души, които са били върнати в Хърватия и оттам в Босна през последните две години по същата процедура.“¹⁵

В. Бежанско право: член 4 от хартата и заповедите за задържане

Член 4 от Хартата има решаващо значение в решението I Up 1/2022 на Върховния съд. В делото относно задържането на търсещ убежище съдът

¹² *Ibid.*

¹³ *Ibid.*

¹⁴ FRA, Case law database, Slovenia / Supreme Court / I UP 23/2021, available at: <https://fra.europa.eu/en/caselaw-reference/slovenia-supreme-court-i-232021>.

¹⁵ Uroš Škerl Kramberger, “Slovenija mora prosilcu za azil, protipravno izgnanemu na Hrvaško, plačati 5000 evrov odškodnine” (2020) Dnevnik, available at: <https://www.dnevnik.si/1042934362/slovenija/slovenija-mora-prosilcu-za-azil-protipravno-izgnanemu-na-hrva-sko-placati-5000-evrov-odskodnine>

установи, че „[една] мярка за задържане е непропорционална на намесата в здравето на на ищец - кандидат за международна закрила, ако нейното прилагане би представлявало нарушение на забраната за нечовешко и унижително отношение или наказание, предвидена в член 4 от Хартата на основните права на Европейския съюз, т.е. когато мярката би довела до (влошаване) на особено тежко здравословно състояние на кандидата за международна закрила.¹⁶ С решението Върховният съд подчертава задължението на съдилищата да оценят риска от влошаване на здравословното състояние на кандидата за международна закрила, ако се стигне до изпълнение на заповедта за задържане, което би представлявало нарушение на забраната за нечовешко или унижително третиране, защитено в член 4 от Хартата. Върховният съд отмени решението на първоинстанционния - Административен съд и го върна за ново разглеждане.

С. Бежанско право: член 4 от Хартата и заповедите за депортиране

В областта на убежището Административният съд понякога се позовава на член 4 от Хартата - забрана на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание, в случаите, свързани с решението на Министерството на вътрешните работи да депортира търсец убежище обратно в страната на първо влизане въз основа на Регламент Дъблин III. В неотдавнашното дело I U 1379/2023-1425 например Административният съд разгледа решението на министерството да не приеме молбата за международна закрила от кандидата на основание, че той ще бъде депортиран в Република Хърватия, която според него отговаря за обработката на молбата му за убежище според Дъблин III.¹⁷

Съдът отмени решението на министерството и върна делото за ново разглеждане. В мотивите си съдът реферира към член 4 от Хартата, заявявайки:

„Държавите членки са длъжни да зачитат основните права на

¹⁶ VSRS Sklep I Up 1/2022, available at:

[https://www.sodnapraksa.si/?q=&advanceSerch=1&database\[SOVS\]=SOVS&database\[IESP\]=IESP&database\[VD](https://www.sodnapraksa.si/?q=&advanceSerch=1&database[SOVS]=SOVS&database[IESP]=IESP&database[VD)

¹⁷ UPRS Sodba in sklep I U 1379/2023-1425. Available at (in SVN):

[https://www.sodnapraksa.si/?q=listina%20eu%20o%20temeljnih%20pravicah&database\[SOVS\]=SOVS&databas](https://www.sodnapraksa.si/?q=listina%20eu%20o%20temeljnih%20pravicah&database[SOVS]=SOVS&databas)

кандидатите за международна закрила и следователно не могат да предават кандидат на отговорната държава членка, освен ако е невъзможно да знаят, че систематичните недостатъци в системата на процедурите за убежище и условията за приемане в тази държава членка представлява разумно основание да се смята, че жалбоподателят ще бъде изложен на реален риск от нечовешко или унижително отнасяне по смисъла на член 4 от Хартата.”¹⁸

В случая Съдът изглежда не е отменил решението за депортиране на мигранта на материалноправните основания по член 4 - поради опасност от нечовешко или унижително отношение - а по-скоро го е направил поради липсата на отговор на министерството на изявленията на жалбоподателя относно отношението към него от хърватската полиция и ситуацията в хърватските лагери в решението за депортиране. Съдът също така се мотивира, че липсва доказателствена оценка на правно релевантното обстоятелство дали жалбоподателят е подал молба за международна закрила в Хърватия или не, както и причините за установяване, че не са налице системни пропуски в областта на убежището в Република Хърватия. Накратко, Съдът установи, че решението за депортиране на Министерството не е достатъчно обосновано. Ако министерството беше направило това, то нямаше да носи вина за това, че не е направило всичко възможно, за да избегне излагането на жалбоподателя на риск от нечовешко или унижително отнасяне, когато издава решение за депортирането му обратно в Хърватия. Жалбоподателят по това дело също така се позовава на член 4 от Хартата в своята аргументация на първо място, а именно като се позовава на две релевантни дела от Съда на ЕС - дело Jawo и С: 578/16 PPU, С.К., Н.Ф., А.С. срещу Република Словения - където е дадено тълкуване на член 4.¹⁹

Освен това в делото I U 1225/2023-12 съдията се позовава и на член 4 от Хартата, но не може да установи нито наличието на системни недостатъци в хърватската система за убежище, що се отнася до депортираните търсещи убежище лица, нито други обстоятелства, които биха породили съмнения,

¹⁸ Paragraph 37, UPRS Sodba in sklep I U 1379/2023-1425.

¹⁹ UPRS Sodba in sklep I U 1379/2023-1425, available at:

[https://www.sodnapraksa.si/?q=listina%20eu%20o%20temeljnih%20pravicah&database\[SOVS\]=SOVS&databas e\[IESP\]=IESP&database\[VDSS\]=VDSS&database\[UPRS\]=UPRS&database\[SOSC\]=SOSC&_submit=i%C5%A1%C 4% 8Di&order=changeDate&direction=desc&rowsPerPage=20&page=0&id=2015081111471273](https://www.sodnapraksa.si/?q=listina%20eu%20o%20temeljnih%20pravicah&database[SOVS]=SOVS&databas e[IESP]=IESP&database[VDSS]=VDSS&database[UPRS]=UPRS&database[SOSC]=SOSC&_submit=i%C5%A1%C 4% 8Di&order=changeDate&direction=desc&rowsPerPage=20&page=0&id=2015081111471273)

че жалбоподателят ще бъде изложен на риск от нечовешко или унижително отнасяне по смисъла на член 4.²⁰ Повтаряйки казаното по-рано - че решението по горното дело I U 1379/2023-1425 не е отменено поради нечовешко или унижително отнасяне само по себе си, а поради неадекватна обосновка на решението - съдът по същия начин оспорва материалноправната обосновааност на мотивите в решението, но в крайна сметка потвърждава решението на министерството и посочва, че то дава задълбочено обяснение, обосновано и в подробности, че в Хърватия няма системни недостатъци. Освен това съдът отбелязва, че министерството е коментирало докладите и съдебните решения, представени от жалбоподателя, и е отговорило изцяло на други възражения, представени от жалбоподателя. Накратко, съдът е доволен от степента, в която министерството е обосновало решението си, за разлика от случая I U 1379/2023-1425, споменат по-горе.

По подобен начин Административният съд се позовава на член 4 от Хартата по дело III U 94/2023-10, който разглежда ефекта от връщането на жалбоподателя в страната на произход върху здравословното състояние на жалбоподателя.²¹ Съдът обаче не е отменил производството поради член 4 - потенциал за унижително отнасяне, а по-скоро защото министерството не е разгледало адекватно в решението си аргументите, изложени от жалбоподателя, несъгласен с решението. С други думи, министерството не е успяло да разгледа твърденията на жалбоподателя по обосноваан начин, което кара съда да отмени решението си за депортиране и да върне делото за ново разглеждане.

Следователно ефектът от член 4 от Хартата е не само по същество (дали някой ще бъде подложен на нечовешко или унижително отнасяне), но също

²⁰ Paragraph 45, UPRS Sodba in sklep I U 1225/2023-12, available at: [https://www.sodnapraksa.si/?q=listina%20eu%20o%20temeljnih%20pravica&database\[SOVS\]=SOVS&databas e\[IESP\]=IESP&database\[VDSS\]=VDSS&database\[UPRS\]=UPRS&database\[SOSC\]=SOSC&_submit=i%C5%A1%C4%8Di&order=changeDate&direction=desc&rowsPerPage=20&page=0&id=2015081111471270](https://www.sodnapraksa.si/?q=listina%20eu%20o%20temeljnih%20pravica&database[SOVS]=SOVS&databas e[IESP]=IESP&database[VDSS]=VDSS&database[UPRS]=UPRS&database[SOSC]=SOSC&_submit=i%C5%A1%C4%8Di&order=changeDate&direction=desc&rowsPerPage=20&page=0&id=2015081111471270)

²¹ UPRS Sodba III U 94/2023-10, available at: [https://www.sodnapraksa.si/?q=listina%20eu%20o%20temeljnih%20pravica&database\[SOVS\]=SOVS&databas e\[IESP\]=IESP&database\[VDSS\]=VDSS&database\[UPRS\]=UPRS&database\[SOSC\]=SOSC&_submit=i%C5%A1%C4%8Di&order=changeDate&direction=desc&rowsPerPage=20&page=0&id=2015081111471244](https://www.sodnapraksa.si/?q=listina%20eu%20o%20temeljnih%20pravica&database[SOVS]=SOVS&databas e[IESP]=IESP&database[VDSS]=VDSS&database[UPRS]=UPRS&database[SOSC]=SOSC&_submit=i%C5%A1%C4%8Di&order=changeDate&direction=desc&rowsPerPage=20&page=0&id=2015081111471244)

така създава задължение за министерството да издава обосновани решения за депортиране, които вземат под внимание и коментират всички точки, изложени от жалбоподателя.

Д. Бежанско право: член 24 от Хартата и непълнолетните кандидати за международна закрила

В делото I U 1129/2019-10 Съдът се позовава на член 24, параграф 2 от Хартата, засилвайки значението на спазването на принципа на най-добрия интерес на детето като първостепенно съображение в случаите, включващи непълнолетни.²² Съдът използва разпоредба на Хартата, която защитава този принцип, за да подчертае отново значението на държавата да спазва задължението си да извърши задълбочена оценка на фактите, която задължително включва информация за ситуацията в страната на произход на непълнолетното лице, когато разглежда молбата за убежище на непълнолетно лице, особено ако непълнолетният е непридружен. Съдът констатира още, че държавата е нарушила правото на кандидатите за международна закрила, които са непълнолетни, да бъдат изслушани и да се защитят, като не ги е информирала за несъответствията в изявленията им. Ако държавните го бяха направили, жалбоподателят би имал възможност да отговори, както и да изясни и защити своята позиция. Тъй като държавата не успя да направи и двете, съдът реши, че е нарушила член 24, параграф 2 от Хартата.

Е. Процесуални права: член 47 от Хартата и правото на главно изслушване

Административният съд също се позова на Хартата, когато става дума за защита на процесуалните права на хората в съдебни производства. В неотдавнашното гражданско дело II U 90/2020-20 съдът обясни от самото начало например че правото на главно изслушване е не само защитено в

²² UPRS Sodba I U 1129/2019-10, available at:
[https://www.sodnapraksa.si/?q=1129/2019&database\[SOVS\]=SOVS&database\[IESP\]=IESP&database\[VDSS\]=V DSS&database\[UPRS\]=UPRS&database\[SOSC\]=SOSC&database\[SOPM\]=SOPM&_submit=i%C5%A1%C4%8Di&rowsPerPage=20&page=0&id=2015081111454853](https://www.sodnapraksa.si/?q=1129/2019&database[SOVS]=SOVS&database[IESP]=IESP&database[VDSS]=V DSS&database[UPRS]=UPRS&database[SOSC]=SOSC&database[SOPM]=SOPM&_submit=i%C5%A1%C4%8Di&rowsPerPage=20&page=0&id=2015081111454853)

националното административно право и Конституцията, но и от ЕКПЧ и чл. 47 от Хартата.²³ Преди да даде обяснение по същество на решението си, Съдът акцентира върху процесуалното право на жалбоподателя на главно изслушване. Съдът подчертава, че само пред съда, по време на главното изслушване, страните са равнопоставени и че той зачита това право, гарантирано както от националното законодателство, така и от ЕКПЧ и Хартата, като провежда главно изслушване в настоящия случай. Що се отнася до процесуалните права, изглежда съдът се е позовал между другото на Хартата, за да очертае правната рамка, която го задължава да води главно производство, за да защити нечие право на ефективна съдебна защита и участие в справедлив процес. Преди да обоснове същността на решението, съдът изяснява, че решава делото само след главно изслушване, на което страните по гражданския спор имат право.²⁴

Ф. Омбудсманът по правата на човека в Република Словения

Службата на омбудсмана²⁵ също подчерта делото Up-500/23 U-I-85/23 на Конституционния съд на Словения, което се отнася, наред с другото, до значението на отправянето на преюдициално запитване до Съда на ЕС, когато решение на национално съд, срещу който няма правно средство за защита съгласно националното право, зависи от тълкуването на правото на ЕС. В мотивите зад решението си съдът се позовава, *inter alia*, на Хартата. Съдът посочва, че съдържанието на правото на частна собственост по член 33 от Конституцията, което беше оспорено в този случай, зависи от

²³ Paragraph 10, UPRS Sodba II U 90/2020-20, available at: [https://www.sodnapraksa.si/?q=listina%20eu%20o%20temeljnih%20pravica&database\[SOVS\]=SOVS&databas e\[IESP\]=IESP&database\[VDSS\]=VDSS&database\[UPRS\]=UPRS&database\[SOSC\]=SOSC&_submit=i%C5%A1%C4% 8Di&order=changeDate&direction=desc&rowsPerPage=20&page=1&id=2015081111469142](https://www.sodnapraksa.si/?q=listina%20eu%20o%20temeljnih%20pravica&database[SOVS]=SOVS&databas e[IESP]=IESP&database[VDSS]=VDSS&database[UPRS]=UPRS&database[SOSC]=SOSC&_submit=i%C5%A1%C4% 8Di&order=changeDate&direction=desc&rowsPerPage=20&page=1&id=2015081111469142)

²⁴ *Ibid.*

²⁵ Службата на омбудсмана също така проведе малко проучване относно познаването на Хартата сред своите служители. Според проучването 32% от служителите оценяват познанията си по Хартата като лоши, 45% като основни и 23% като добри. В работата си на Хартата се позовават 27% от служителите. На Хартата се позовават главно на служители, работещи в областта на убежището, социалните грижи, правата на хората с увреждания, равенството, достойнството, свободите, гражданските права и доброто управление. 20% от служителите използват Хартата в работата си в същата степен като Европейската конвенция за правата на човека, докато 80% използват Хартата в по-малка степен.

тълкуването на член 8, параграф 2, буква г) от Рамково решение 2006/783/ПВР на ЕС и Член 17, параграф 1 от Хартата.²⁶ Тъй като Конституционният съд включи националното право на частна собственост (член 33 от Конституцията) в по-широк правен контекст на ЕС, включително Хартата, съдът направи аргумента, че националният съд, който разглежда делото (Окръжен съд на Копер) е бил длъжен да отнесе въпроса, свързан със съдържанието на правото, до Съда на ЕС. По този начин би се осигурило еднакво тълкуване на съдържанието на правото, както и допълнителен слой на съдебна защита на правото на частна собственост на жалбоподателя. Освен това, в допълнение към констатацията, че националният съд се е произнесъл по въпрос, който не е бил в състояние да реши сам, съдът не е изложил мотиви в съответствие с правото на равна защита и правото на съдебна защита (чл. 22 и 23, ал. 1 от Конституцията), защото не е счел за необходимо да започне преюдициалното производство. Конституционният съд връща делото на предходната инстанция за ново разглеждане, като изрично му указва да формулира преюдициално запитване към СЕС.

Г. Защитникът на принципа на равенство

Защитникът на принципа на равенството [Офис на защитника] използва Хартата по-специално в своите препоръки към държавните органи, местните общности, работодателите, икономическите субекти и други субекти, когато става въпрос за случаи на дискриминация, но също и във връзка с други права, защитени от Харта.²⁷ Той също така се позовава на Хартата в области на правото, където директивите на ЕС все още не са приложени на национално ниво. През 2022 г. Офисът на защитника осигури професионален превод на словенски език на последното издание на Наръчника по европейско право за недискриминация (2018 г.), който включва също глава за тълкуване и прилагане на Хартата.²⁸

Офисът на защитника изтъкна три области на правото, в които наскоро

²⁶ Paragraph 14, *Odločba Ustavnega sodišča št. Up-500/23, U-I-85/23 z dne 19. 10. 2023*. Available at: <https://www.us-rs.si/odlocba-ustavnega-sodisca-st-up-500-23-u-i-85-23-z-dne-19-10-2023/>

²⁷ Предоставената в този раздел информация е получена от Службата на омбудсмана по искане, направено от страна на изследователите, за получаване на информация относно използването на Хартата от публични институции в областта на правата на човека в Словения

²⁸ Вътрешна комуникация с Офиса на адвоката.

използва разпоредбите на Хартата, за да формулира и подкрепи своите препоръки: по въпроси, свързани с трудовото право, законодателството относно COVID-19 и правото на глас на избори и референдуми за хората без права (напр. с интелектуално и психосоциално увреждане).

Що се отнася до лишаването от изборителни права, Офисът на защитника се позовава на Хартата в препоръката си към правителството да премахне лишаването от изборителни права на определени групи хора, особено лица с интелектуални и психосоциални увреждания, за местни и европейски избори, както и го призова да ги предостави с възможността за отнемане на правото на глас.²⁹ Офисът на защитника препоръча да се изменят всички закони, уреждащи правото на глас, и да се премахне възможността за лишаване от изборителни права, както и последиците от предишно лишаване от изборителни права на определени групи хора, с цел да се гарантира правото на глас за всички пълнолетни граждани. В своята препоръка Офисът на защитника цитира член 21 (недискриминация), 26 (интеграция на хората с увреждания) и 40 (Право на гласуване и избиране на общински избори) от Хартата, както и членове 2 и 10 (принцип на равно третиране, забрана за дискриминация, насърчаване на принципа на равно третиране) във връзка с член 20, параграф 2, буква б) и член 22 (правото на всеки да гласува и да бъде кандидат за избори в ЕП и общински избори) от ДФЕС.³⁰ Той също така подчертава, че първичното право на ЕС има предимство пред националните закони, ако те са несъвместими с него, поради прякото си действие. Препоръките обаче не са изпълнени към днешна дата.

²⁹ Zagovornik načela enakosti RC, Priporočila Zagovornika načela enakosti glede vrnitve volilne pravice ljudem z intelektualnimi in psihosocialnimi invalidnostmi (2023), available at: <https://zagovornik.si/wp-content/uploads/2023/09/Priporocilo-Zagovornika-nacela-enakosti-glede-vrnitve-volil-ne-pravice-ljudem-z-intelektualnimi-in-psihosocialnimi-invalidnostmi.pdf> вж. с. 8, втори параграф.

³⁰ *Ibid.*

РУМЪНИЯ

1. Статистика относно позоваването на Хартата на основните права на Европейския съюз на ниво румънски национални съдилища

През 2010-2023 г. румънските национални съдилища са произнесли 14 412 642 съдебни решения.³¹ От тях Хартата на основните права на Европейския съюз е била споменавана в 25 862 случая (представляващи 0,18% от всички случаи). Темите, по които се споменава Хартата, са:

Административни и данъчни дела	10 237 дела
Дела за социално осигуряване	6 194 дела
Граждански дела	3 751 дела
Трудови спорове	3 433 дела
Наказателни дела	952 дела
Спорове с професионалисти	818 дела
Деца и семейство	322 дела
Несъстоятелност	136 дела
Интелектуална собственост	17 дела
Морско и речно право	2 дела

През 2023 г. от общо 16 134 съдебни решения, постановени от румънските съдилища (всички съдилища), само в 42 решения има позоваване на Хартата на основните права (0,26 % от всички решения). Темите, по които има позоваване на Хартата, са: наказателни дела (24 дела), административни и данъчни спорове (15 случая), граждански дела (3 дела).

През 2022 г. от общо 43 635 съдебни решения, постановени от румънските съдилища, само в 314 решения е използвана Хартата (0,71% от

³¹ Според Indaco, онлайн платформа за правна документация, съдържаща национална юриспруденция: <https://lege5.ro/App>.

всички решения). Темите, по които има позоваване на Хартата, са: административни и данъчни спорове (227 решения), наказателни дела (28 решения), граждански дела (26 решения), спорове с професионалисти (11 решения), трудови спорове (11 решения), социално осигуряване (4 решения), дела за несъстоятелност (4 решения), детски и семейни дела (3 решения).

През 2021 г. от общо 947 567 съдебни решения, постановени от румънските съдилища, само в 3 009 решения има позоваване на Хартата (0,31% от всички решения). Темите, по които е използвана Хартата, са: административни и данъчни спорове (1 583 решения), трудови спорове (494 решения), граждански дела (400 решения), наказателни дела (222 решения), дела за социално осигуряване (130 решения), спорове с професионалисти (87 решения), детски и семейни дела (66 решения), дела за несъстоятелност (25 решения), дела за интелектуална собственост (2 решения).

2. Използване на Хартата в решения на Върховния съд за касация и правосъдие³² (2021-2023)

През 2023 г. от общо 3 010 съдебни решения, постановени от Върховния съд за касация и правосъдие, на Хартата на основните права на Европейския съюз е имало позоваване в 42 решения (1,40% от всички решения).³³ Темите, по които е имало позоваване на Хартата, са: наказателни дела (24 решения), административни и данъчни спорове (15 решения), граждански дела (3 решения).

През 2022 г. от общо 8 677 решения, постановени от Върховния съд за касация и правосъдие, Хартата на основните права на Европейския съюз е била използвана в 103 решения (1,18% от всички решения). Темите, по които има позоваване на Хартата, са: административни и данъчни спорове (64 решения), наказателни дела (14 решения), граждански дела (14 решения), спорове с професионалисти (5 дела), трудови спорове (4 случая), социално осигуряване дела (1 решение), дела за несъстоятелност (1 решение).

³² Върховният съд на Румъния и съд от последна инстанция.

³³ Според Indaco, онлайн платформа за правна документация, съдържаща национална юриспруденция: <https://lege5.ro/App>.

През 2021 г. от общо 12 055 решения, постановени от Върховния съд за касация и правосъдие, Хартата на основните права на Европейския съюз е била използвана в 113 решения (0,93 % от решенията). Случаите, в които е използвана Хартата, са: административни и данъчни спорове (65 решения), граждански дела (18 решения), наказателни дела (17 решения), спорове с професионалисти (9 решения), трудови спорове (3 дела), социално осигуряване (1 дело).

3. Използването на Хартата в решенията на Апелативния съд в Букурещ (2021-2023)

През 2023 г. от общо 175 съдебни решения, издадени от Апелативния съд в Букурещ, в 0 решения е използвана Хартата (0%).

През 2022 г. от общо 3 118 решения, издадени от Апелативния съд в Букурещ, Хартата е била използвана в 98 решения (3,14% от всички решения). Темите, по които е имало позоваване на Хартата, са: административни и данъчни спорове (88 решения), граждански дела (4 дела), наказателни дела (3 решения), трудови спорове (3 решения).

През 2021 г. от общо 27 444 решения, издадени от Апелативния съд в Букурещ, Хартата на основните права на Европейския съюз (Хартата) е била използвана в 626 решения (2,28% от решенията). Темите, по които е имало позоваване на Хартата, са: административни и данъчни спорове (549 решения), трудови спорове (26 решения), наказателни дела (21 решения), граждански дела (17 решения), несъстоятелност (5 решения), спорове с професионалисти (4 решения), социално осигуряване (3 решения), непълнолетни и семейство (1 решение).

4. Използването на Хартата в решенията на Апелативния съд в Брашов (2021-2023)

През 2023 г. от общо 125 съдебни решения, издадени от Апелативния съд в Брашов, Хартата на основните права на Европейския съюз е била използвана в 0 решения.

През 2022 г. от общо 111 съдебни решения, издадени от Апелативния съд в Брашов, само в 2 решения е имало позоваване на Хартата (1,80% от решенията). Темите, по които е имало позоваване на Хартата, са: административни и данъчни спорове (1 решение), наказателно дело (1).

През 2021 г. от общо 4 073 решения, издадени от Апелативния съд в Брашов, Хартата на основните права на Европейския съюз е била използвана в 14 решения (0,34% от решенията). Темите, по които е имало позоваване на Хартата, са: административни и данъчни спорове (10 решения), наказателни дела (2 решения), граждански дела (1 решение), спорове с професионалисти (1).

Както показва горната статистика, позоваването на Хартата не е много често от националните съдилища.

5. Използване на практиката на СЕС за обосноваване на решения на Конституционния съд

В решението си No. 534 от юли 2018 г. (популярно като делото *Coman*), Конституционният съд обстойно анализира и използва решението на СЕС от 5 юни 2018 г. по дело C-673/16 (известно също като делото *Coman*). Постановеното от Конституционния съд решение е в пълно съответствие с отговора на СЕС на предварителните въпроси, формулирани от самия Конституционен съд по това дело. През 2016 г. Конституционният съд на Румъния реши да спре разглеждането на делото, имащо за предмет изключение за противоконституционност на разпоредбите на Гражданския кодекс на Румъния, и да поиска от Съда на Европейския съюз да постанови преюдициално заключение. Това е пример за случай, в който правото на ЕС е използвано стратегически от неправителствена организация (асоциация АССЕРТ), за да прокара въпроса за правата на еднополовите двойки в дневния ред на Румъния.

На 29 ноември 2016 г. Конституционният съд отправи следните преюдициални въпроси до Европейския съд:

1. Съпруг“ в член 2, параграф 2, буква а) от Директива 2004/38, във връзка с членове 7, 9, 21 и 45 от Хартата, включва ли съпруга от същия пол от държава, която не е членка на Съюза, на европейски гражданин,

за когото гражданинът е сключил законен брак съгласно законодателството на държава членка, различна от приемащата държава?

2. Ако отговорът на първия въпрос е положителен, тогава член 3, параграф 1 и член 7, параграф 2, параграф 3 от Директива 2004/38, във връзка с членове 7, 9, 21 и 45 от Хартата, изискват ли приемащата държава членка да предостави право на пребиваване на своя територия за период, по-дълъг от 3 месеца, на съпруг от един и същи пол на европейски гражданин?
3. Ако отговорът на първия въпрос е отрицателен, съпругът от същия пол, от държава, която не е членка на Съюза, на европейски гражданин, с когото гражданинът е сключил законен брак съгласно законодателството на държава членка, различна от приемащата държава, може ли да се квалифицира като „всеки друг член на семейството [...]“ по смисъла на член 3, параграф (2), буква (а) от Директива 2004/38 или „партньорът, с когото гражданинът на Съюза има трайна връзка родство, надлежно удостоверено“ по смисъла на член 3, параграф (2), буква (b) от Директива 2004/38, със съответното задължение на приемащата държава да улесни неговото влизане и престой, дори ако приемащата държава не признава браковете между лица от един и същи пол, нито предвижда друга алтернативна форма на правно признаване от типа на регистрираните партньорства?
4. Ако отговорът на третия въпрос е положителен, тогава член 3, параграф 2 и член 7, параграф 2 от Директива 2004/38, във връзка с членове 7, 9, 21 и 45 от Хартата, изискват ли приемащата държава членка да предостави право на пребиваване на нейна територия за период, по-дълъг от 3 месеца, на съпруг от същия пол на европейски гражданин?

С Решение от 5 юни 2018 г., постановено по дело С-673/16, Съдът на Европейския съюз (Голяма камера) отговори положително на първите два въпроса.

Накратко, СЕС постанови, че в ситуация, в която гражданин на Съюза се е възползвал от свободата си на придвижване, придвижвайки се и

действително пребивавайки³⁴ в държава членка, различна от тази, на която той е гражданин, и в този случай основава или консолидира семеен живот с гражданин на трета страна от същия пол, с който е свързан чрез законно сключен брак в приемащата държава членка, член 21, параграф 1 от ДФЕС трябва да се тълкува в смисъл, че компетентните органи на държавата членка, чието гражданство притежава гражданинът на Съюза, не могат да откажат да предоставят право на пребиваване на територията на държавата членка на въпросния гражданин поради причината, че правото на държавата членка не предвижда брак между лица от един и същи пол.

СЕС постановява, че член 21, параграф 1 от ДФЕС трябва да се тълкува в смисъл, че при обстоятелства като разглежданите в съдебния спор гражданинът на трета държава от същия пол като гражданина на Съюза, чийто брак с последният е сключен в държава членка съгласно законодателството на тази държава, има право на пребиваване за период от повече от три месеца на територията на държавата членка, чието гражданство притежава гражданинът на Съюза. Това производно право на пребиваване не може да бъде предмет на по-строги условия от тези, предвидени в член 7 от Директива 2004/38.

Съдът на Европейския съюз взе предвид, че понятието „съпруг“, присъстващо в член 2, параграф 2, буква а) от Директива 2004/38, обозначава лице, свързано с друго лице чрез брак и е неутрално по отношение на пола; следователно понятието е вероятно да включва съпруг от същия пол на въпросния гражданин на Съюза. По отношение на лицето, което има статут на „съпруг“, Съдът установи, че при прилагането на посочената директива държавата членка не може да се позовава на националното си законодателство, за да се противопостави на признаването на нейна територия, изключително с цел предоставяне на производно право на пребиваване на гражданин на трета държава, на сключения от него брак с гражданин на Съюза от същия пол в друга държава членка в съответствие с правото на последния.

³⁴ в съответствие с условията, посочени в член 7, параграф (1) от Директива 2004 /38/СЕ на Европейския парламент и на Съвета от 29 април 2004 г. относно правото на свободно придвижване и пребиваване на територията на държавите членки за граждани на Съюза и членове на техните семейства, за изменение на Регламент (ЕИО) №. 1,612/68 и за отмяна на Директиви 64/221/СЕЕ, 68/360/СЕЕ, 72/194/СЕЕ, 73/148/СЕЕ, 75/34/СЕЕ, 75/35/СЕЕ, 90/364/СЕЕ, 90/ 365/СЕЕ и 93/96/СЕЕ.

В решението си от 18 юли 2018 г. Конституционният съд приема противоконституционността на повдигнатия въпрос и отбелязва, че разпоредбите на чл. 277 ал. (2) и (4) от Гражданския кодекс са конституционни, доколкото дават право на пребиваване на територията на румънската държава, при условията, предвидени от европейското право, на съпрузи - граждани на държави членки на Европейския съюз и /или граждани на трети държави - от бракове между лица от един и същи пол, сключени или сключени в държава членка на Европейския съюз.

Конституционният съд подчертава, че след решението на СЕС той трябва да приложи европейското право, съдържащо се в член 21, параграф 1 от ДФЕС и в член 7, параграф 2 от Директива 2004/38 към разпоредбите на чл. 277 ал. (2) и ал. (4) от Гражданския кодекс. Също така, според постоянната си съдебна практика по отношение на несъответствието с актовете на европейското право,³⁵ Конституционният съд постанови, че □ използването на европейски закон в рамките на контрола за конституционност предполага, въз основа на чл. 148, параграфи (2) и (4) от Конституцията на Румъния, кумулативно условие: от една страна, това правило трябва да бъде достатъчно ясно, точно и недвусмислено само по себе си или значението му да е установено ясно, точно и недвусмислено от Съда на Европейския съюз. От друга страна, нормата трябва да има определено ниво на конституционна релевантност, така че нейното нормативно съдържание да подкрепя евентуалното нарушаване от страна на националното право на Конституцията □ единствената пряка отправна норма в рамките на контрола за конституционност. В такава хипотеза подходът на Конституционният съд е различен от простото прилагане и тълкуване на закона, компетентност, която принадлежи на съдилищата и административните органи, или от възможните въпроси, свързани със законодателната политика, използвана от парламента или правителството, в зависимост от случая.“

Конституционният съд установи, че нормите на европейското право, съдържащи се в член 21, параграф (1) от ДФЕС и в член 7, параграф (2) от Директива 2004/38, имат точно и недвусмислено значение, ясно установено от Съда на Европейския съюз, както и конституционно значение, тъй като

³⁵ Решение по. 668 от 18 май 2011, публикувано в Държавен вестник на Румъния, част I, по. 487 от 8 юли 2011, и Решение по. 921 от 7 юли 2011, публикувани в Държавен вестник на Румъния, част I, по. 673 от 21 септември 2011.

се отнасят до основно право, а именно правото на интимен, семеен и личен живот.

Прилагайки решението на СЕС, Конституционният съд установи, че връзката на еднополова двойка попада в обхвата на понятието „личен живот“, както и на понятието „семеен живот“, подобно на връзката, установена при хетеросексуална двойка, факт, който определя защитата на основното право на личен и семеен живот, гарантирано от чл. 7 от Хартата на основните права на Европейския съюз, чл. 8 от Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи и член 26 от Конституцията на Румъния. Ползвайки се от правото на личен и семеен живот, хората от един и същи пол, които образуват стабилни двойки, имат право да изразят своята личност в рамките на тези взаимоотношения и да се възползват, във времето и чрез предоставените средства по закон, на правно и съдебно признаване на съответните права и задължения.

Поради това съдът намира, че разпоредбите на чл. 277 ал. 2 от Гражданския кодекс, „бракове между лица от един и същи пол, сключени или договорени в чужбина от румънски граждани или чужди граждани, не се признават в Румъния“, не може да представлява основание за отказ на компетентните органи на румънската държава да предоставят правото на пребиваване на територията на Румъния на съпруга - гражданин на държава членка на Европейския съюз и/или на трета страна, на лице от същия пол, което е обвързано с брак, законно сключен на територията на държава членка на Европейския съюз, с румънски гражданин, с местожителство или пребиваване в Румъния, или гражданин на държава членка на Европейския съюз, който има право на пребиваване в Румъния, поради причината, че румънския закон не предвижда/признава брак между лица от един и същи пол. Така, като се има предвид, че чл. 277 ал. 4 от Гражданския кодекс гласи, че „законовите разпоредби относно свободното движение на територията на Румъния на гражданите на държавите членки на Европейския съюз и Европейското икономическо пространство остават приложими“, забраната за признаване на брака не се прилага в ситуация, когато гражданин на държава членка на Европейския съюз или на трета страна, лице от същия пол, омъжено за румънски гражданин или на държава членка на Европейския съюз, съгласно член 21, параграф (1) ДФЕС и член 7, параграф (2) от Директива 2004/38 изисква предоставяне на право на пребиваване за

период от повече от три месеца на територията на румънската държава с цел събиране на семейството.

Конституционният съд повтори подчертаната от Съда на Европейския съюз идея, според която винаги, когато по повод действително пребиваване на гражданин на Съюза в държава членка (в случая в Кралство Белгия), различна от тази, чийто гражданин е (в случая Румъния), въз основа и в съответствие с условията, предвидени в Директива 2004/38, семеен живот е установен или консолидиран в последната държава членка, полезният ефект от правата, които има съответният гражданин на Съюза, съгласно член 21, параграф (1) от ДФЕС, изисква неговият семеен живот да може да бъде продължен след завръщането му в държавата членка, на която той е гражданин, чрез предоставяне на производно право на пребиваване на член на семейството, гражданин на трета страна (Съединени американски щати).

За съжаление през 2024 г. Румъния все още не е изпълнила това важно решение на ЕС.

5. Други случаи - наказателно право

Според наказателен адвокат, адвокатите са склонни да се позовават на Хартата като на автоматизъм, като са съдържани и предпазливи да използват юриспруденцията на СЕС и Хартата стратегически, от страх, че могат да загубят делото. Вместо това той оценява факта, че Хартата се позовава и анализира задълбочено, особено от апелативните съдилища³⁶ (макар и не толкова често, както показва статистиката по-горе). Според него съдилищата като цяло ще се въздържат от сезиране на СЕС, тъй като това на практика би довело до спиране на делото (а принципът на бързината има предимство).

Въпреки че признава, че няма стратегическо използване на Хартата от адвокатите, той също така заяви, че „струва ми се, че СЕС ще окаже изключително въздействие, тъй като ставаме все по-наясно с това. Много съдии са добри в четенето, анализирането и мотивирането на решенията на СЕС. Решението на СЕС относно погасителната давност (С-107/23 от 24 юли

³⁶ Интервю с наказателен адвокат, 27 ноември 2023 г.

2023 г.) принуди съдиите да анализират и мотивират съдебните решения до степен на детайлност, която не са правили преди“.

Неизпълнението на конституционно задължение от страна на парламента доведе до правен спор и компрометира съдебния процес по няколко наказателни дела.

В Наказателния кодекс на Румъния има разпоредба („прекъсване на давността“), която позволява за определен период от време да се удължи давностният срок за наказателна отговорност и дава възможност да се накаже дадено лице дори след по-дълъг период от време, изминало от извършване на престъплението. През 2018 г. Конституционният съд установи, че разпоредбата на Наказателния кодекс относно давността е неясна и като такава противоконституционна. Съгласно Конституцията парламентът имаше задължението да замени противоконституционния текст с конституционен в 45-дневен срок от публикуването на решението. До тази замяна, която трябваше да направи парламентът, текстът, обявен за противоконституционен, беше спрял със закон.

Дълго време между 2018 г. и 2022 г. парламентът нарушаваше конституционното си задължение и не заменяше обявения за противоконституционен текст с конституционен.

През 2022 г. Конституционният съд издаде ново решение (№ 358/26.05.2022 г.) по въпроса за прекъсването на давностния срок и установи, че в периода 2018-2022 г. няма законов текст, който да позволява прекъсването (удължаването) от давностния срок. Ефектът от новото решение е, че по няколко наказателни дела се установи, че при липса на възможност за удължаване, давността вече е изтекла, което е довело до прекратяване на процеса, без произнасяне на оправдателна присъда или осъждане. Едва след решението No. 358/2022, парламентът промени текста на Наказателния кодекс относно прекъсването на давността, текст, който стана конституционен.

Някои съдилища не се съгласиха с новото решение на Конституционния съд, което установи, че в периода 2018-2022 г. не е имало законов текст, който да позволява прекъсване (удължаване) на давността. В резултат на това Съдът на ЕС беше уведомен. Предварителни въпроси бяха повдигнати от Апелативния съд в Брашов. СЕС издаде решение C-107/23 от 24 юли 2023 г. Чрез гореспоменатото решение беше установено, наред с други неща, че

ако се позовават на принципа на върховенството на правото на Съюза, националните съдилища вече не трябва да зачитат решенията на Конституционния съд на Румъния, нито тези на Върховния съд за касация и правосъдие.³⁷

Въпреки това, в наказателните дела, в които беше повдигнат въпросът за ограничаване на наказателната отговорност, националните съдилища предпочетоха, почти единодушно, прилагането на национални решения, съответно решенията на Конституционния съд (№ 358/2022) и на Върховния съд за касация и правосъдие (решение № 67/2022 г.), които установяват, че в периода 2018-2022 г. не е имало законов текст, който да позволява прекъсване (удължаване) на срока на давност. Последствието беше, че присъдата беше отменена в няколко случая в резултат на констатацията, че давността за наказателната отговорност е изтекла и вече не беше възможно да се постанови оправдателна присъда или, в зависимост от случая, осъждане. Пресата съобщава, че броят на така „затворените“ дела е над 5000, като делата засягат както съдени за корупция политици и бизнесмени, така и осъдени за грабежи, насилствени действия или сводничество.³⁸

Предварителните въпроси, отправени към Съда на ЕС от Апелативния съд на Брашов в този случай (параграф 44 от решението на СЕС).

(1) Ако член 2 от ДЕС, член 19, параграф 1, втора [алинея] от ДЕС и член 4, параграф 3 от ДЕС във връзка с член 325, параграф 1 от ДФЕС, член 2, параграф 1 от Конвенцията за ЗФИ, Членове 2 и 12 от Директивата за ЗФИ и Директива [2006/112], по отношение на принципа на ефективни и възпиращи санкции в случаи на сериозна измама, засягаща финансовите интереси на Европейския съюз, и прилагане на [Решение 2006/928], с позоваване на последното изречение на член 49, параграф 1 от [Хартата], да се тълкува ли като изключващо правна ситуация като разглежданата в главното производство, в която осъдените жалбоподатели се стремят чрез извънредно обжалване да отменят окончателна присъда в наказателното производство и искат прилагането на принципа на по-мекия наказателен закон, за който те твърдят, че е бил приложим в хода на производството по същество и който би довел до по-кратък давностен срок, който би изтекъл

³⁷ Решение СЕС С-107/23 от 24 юли 2023.

³⁸ <https://romania.europalibera.org/a/cjue-prescriptie-coruptie-/32520755.html>.

преди делото беше окончателно приключено, но което беше разкрито едва впоследствие, с решение на националния Конституционен съд, което обяви за противоконституционно законодателството относно прекъсването на давностния срок за наказателна отговорност ([решение № 358/2022 на Curtea Constituțională (Конституционен съд)], на основанието, че законодателят не е действал, за да приведе въпросното законодателство в съответствие с друго решение на същия Конституционен съд, постановено четири години по-рано ([решение № 297/2018 на Curtea Constituțională (Конституционен съд)]) - до този момент съдебната практика на обикновените съдилища, формирана при прилагане на [това решение № 297/2018] вече е установила, че въпросното законодателство е все още в сила във формата, разбрана в резултат на [това решение № 297/2018] - с практическата последица, че давностният срок за всички престъпления, по отношение на които не е постановена окончателна присъда преди [решение № 297/2018 на Curtea Constituțională (Конституционен съд)], се намалява наполовина и наказателното производство срещу въпросните ответници следователно са прекратени?

(2) Трябва ли член 2 от ДЕС относно ценностите на върховенството на закона и зачитането на правата на човека в общество, в което преобладава справедливостта, и член 4, параграф 3 от ДЕС относно принципа на лоялно сътрудничество между Европейския съюз и държавите членки, прилагащи [Решение 2006/928] по отношение на ангажимента за гарантиране на ефикасността на румънската съдебна система, във връзка с последното изречение на член 49, параграф 1 от [Хартата], който закрепва принципа за по-мекото наказателно преследване закон, да се тълкува, във връзка с националната съдебна система като цяло, като изключваща правна ситуация, като разглежданата в главното производство, в която осъдените жалбоподатели искат чрез извънредно обжалване да се отмени окончателна присъда в наказателното производство и искат прилагането на принципа на по-мекия наказателен закон, за който те твърдят, че е приложим в хода на производството по същество и който би довел до по-кратък давностен срок, който би изтекъл преди окончателното приключване на делото, но което беше разкрито едва впоследствие, с решение на националния Конституционен съд, което обяви за противоконституционно законодателството за прекъсване на давностния срок за наказателна

отговорност ([решение № 358/2022 на Curtea Constituțională (Конституционен съд)]), на основание, че законодателят не е предприел действия, за да приведе въпросното законодателство в съответствие с друго решение на същия Конституционен съд, постановено четири години по-рано ([решение № 297/2018 на Curtea Constituțională (Конституционен съд)]) - до този момент делото- правото на обикновените съдилища, сформирани в изпълнение на [това решение № 297/2018], вече е установило, че въпросното законодателство е все още в сила, във формата, разбрана в резултат на [това решение № 297/2018] - с практическо следствие, че давностният срок за всички престъпления, по отношение на които не е постановена окончателна присъда преди [решение № 297/2018 на Curtea Constituțională (Конституционен съд)], се намалява наполовина и наказателното производство срещу въпросните обвиняеми впоследствие са прекратени?

(3) Ако [на първия и втория въпрос се отговори утвърдително] и само ако е невъзможно да се даде тълкуване в съответствие с правото на ЕС, трябва ли принципът на предимството на правото на ЕС да се тълкува като противоречащ на националното законодателство или национална практика, съгласно която обикновените национални съдилища са обвързани от решения на националния конституционен съд и обвързващи решения на националния върховен съд и не могат, поради тази причина и с риск от извършване на дисциплинарно нарушение, служебно да отхвърлят съдебна практика, произтичаща от тези решения, дори ако в светлината на решение на Съда те считат, че тази съдебна практика противоречи на член 2 от ДЕС, член 19, параграф 1, втора [алинея] ДЕС и член 4, параграф 3 от ДЕС, четени във връзка с член 325, параграф 1 от ДФЕС, в приложение на [Решение 2006/928], във връзка с последното изречение на член 49, параграф 1 от [Хартата], както в положението в главното производство?“

ИРЛАНДИЯ

Ирландският център за граждански права идентифицира няколко ключови дела на използване на Хартата на ЕС за основните права от Върховния съд и от Висшия съд на Ирландия.

1. Дела на Върховния съд на Ирландия

- *A срещу министъра на правосъдието и равенството, S срещу министъра на правосъдието и равенството, I срещу министъра на правосъдието и равенството [2020] IESC 70*

Делото се отнася до обжалване на декларация на Върховния съд, че член 56(9)(a) от Закона за международна закрила от 2015 г. противоречи на Конституцията и нарушава Европейската конвенция за правата на човека, доколкото ограничава молбата за събиране на семейството със съпруг на съпруга от брак, съществуващ към датата, на която спонсорът е подал молба за международна закрила в държавата. Делото също така разглежда дали член 56, параграф 8 от Закона от 2015 г. противоречи на Конституцията и е несъвместим с ЕКПЧ, и ако не, дали производството е преждевременно, тъй като жалбоподателката не е подала заявление за виза за семейството си съгласно Политическия документ относно събиране на семейство извън ЕИП на първия ответник, министъра на правосъдието и равенството, и въпроса дали тя е имала право на събиране на семейството, съгласно раздел 18(3) от Закона за бежанците от 1996 г.

Относно твърдението, че държавата не прилага правото на ЕС при вземането на оспорваното решение, Върховният съд постановява в ал. 26, че видът на исканото събиране на семейството не попада в обхвата на чл. 23 от Квалификационната директива и следователно Хартата не е ангажирана.

Върховният съд отхвърли жалбата.

- *M срещу министъра на правосъдието и равенството [2018] IESC 14*

Това е обжалване относно факторите, които трябва да бъдат взети предвид от министъра при отмяна на заповед за депортиране по отношение на предложен за депортиране, който има вероятност да стане баща на

ирландски гражданин. Правният въпрос се отнася до процеса, който трябва да се следва при разглеждане на молба за отмяна на заповед за депортиране съгласно раздел 3(11) от Закона за имиграцията от 1999 г. на основание, че има вероятност предложеният депортиран да стане баща на дете ирландски гражданин. По-конкретно дали министърът е длъжен да се съобразява с положението и конституционните права на нероденото дете.

Върховният съд постановява, че министърът е длъжен да вземе предвид както факта на бременност, така и вероятното раждане на дете на ирландски гражданин, когато разглежда такова заявление. Въпреки това, нероденото дете е имало (по време на решението) само конституционното право на живот съгласно член 40.3.3. Съдът разглежда семейните права, съдържащи се в членове 7 и 33 от Хартата на ЕС, които са по-широки по естество и обхват от семейните права съгласно ирландската конституция.

- *A.P. срещу министъра на правосъдието и равенството [2018] IESC 47*

Делото се отнася до оспорване на решение на министъра на правосъдието и равенството, с което се отказва натурализация, когато информацията, на която се позовава, е била предмет на валидно искане за поверителност и когато посочената причина за решението е, че то се основава на информация, която то не е било възможно да се разкрие. Върховният съд реши, че решението да не се разкриват допълнителни причини не е обосновано и отмени решението на министъра, а също така обсъди въпроса за правото на ЕС във връзка с гражданството, но не стигна до окончателно заключение по въпроса.

Решението разглежда дали Хартата на основните права урежда молбите за гражданство и отказа за гражданство от министъра на правосъдието и равенството. Въпреки че съдът установи, че не е необходимо да взема окончателно решение по въпроса за Хартата на ЕС, той предложи наблюдения. В § 6.8 съдът заявява:

„Отказът за натурализация не засяга по никакъв начин правата, на които г-н П. се радва в Ирландия като бежанец. Отказът за натурализация не отнема никакви права, предоставени от правото на Съюза, тъй като единственият му ефект е, че г-н П. няма да стане гражданин на Съюза. Но правото на Съюза не дава право на гражданство на никоя конкретна категория лица,

освен да признае, че всеки, който е, в съответствие с националното законодателство на която и да е държава членка, гражданин на тази държава, също е гражданин на Съюза. Поради това е силно спорно, че единствената компетентност при предоставянето на гражданство остава на държавата членка. Въпреки това, както е определено от Съда на ЕС по делото Rottmann, отнемането на гражданство на държава членка, като се има предвид, че то може да засегне правата, които Договорите на Съюза предоставят на гражданите на Съюза, засяга Хартата. Въпреки това, по мое мнение, няма нищо в Rottmann, което да предполага, че правото на Съюза има някаква роля в решението за предоставяне на гражданство, за разлика от отнемането му.“

- *N.v.H срещу министъра на правосъдието и равенството [2017] IESC 35*

Жалбоподателят оспорва тълкуването на член 9 от Закона за бежанците от 1996 г., който не позволява на търсец убежище да започне работа, докато молбата за статут на бежанец се обработва. Върховният съд постановява, че докато могат да се правят законни разграничения между граждани и неграждани въз основа на чл. 40.1, пълната забрана за наемане на работа на лица, търсещи убежище, съгласно член 9(4) нарушава конституционното право да се търси работа. При липсата на времево ограничение на процеса на предоставяне на убежище, член 9(4) противоречи на правото на труд. И накрая, съдът не издаде заповед, отлагаща делото с шест месеца, за да даде време на страните да представят изявления относно формата на заповедта в светлината на обстоятелствата, които се получи тогава.

Съдът разгледа член 15 от Хартата на ЕС.

- *Stella Coffey и други срещу Birmingham J. и други [2013] IESC 11*

Жалбоподателят поиска разрешение да действа като представител на жалбоподателите в жалба, оспорваща решението на Агенцията за опазване на околната среда да даде разрешение за отглеждане на генетично модифицирани култури. Съдът постанови, че жалбоподателят, който няма юридическа квалификация, търси пълни права на адвокат без никакви ограничения, което би подкопало изискванията за обучение и образование на юридическите професии. Молбата беше отхвърлена.

Обжалванията бяха подадени срещу решения на Върховния съд, постановени съответно от Birmingham J. на 14 август (един случай), Hogan J. на 28 август 2012 г. (единадесет случая) и Hedigan J. на 22 октомври 2012 г. (един случай).

Конвенцията от Орхус е в основата на аргумента на жалбоподателите, че разходите, направени при оспорване на екологично решение, не трябва да бъдат „забранителни“.

2. Дела на Висшия съд на Ирландия

- *Habte срещу министъра на правосъдието и равенството; Habte срещу министъра на правосъдието и равенството [2019] IЕНС 47*

Делото се отнася до молба за съдебен контрол на решение да не се променя удостоверението за натурализация на кандидата с правилната дата на раждане и предложение за отмяна на натурализацията. Съдът постановява, че министърът е компетентен да променя сертификата и че правомощието за изменение не е изключено в случаите на грешки, допуснати от жалбоподателя. Освен това съдът приема, че няма основание за съдебен контрол на простото предложение за отмяна на удостоверението за натурализация на жалбоподателя, без да бъде взето окончателно решение.

Според Humphreys J, правото на нечия самоличност да бъде надлежно регистрирана от държавата е основно право, защитено като неизброено право в Конституцията, ЕКПЧ и Хартата на основните права на ЕС. Humphreys J постановява, че министърът има юрисдикцията да променя сертификата, както е предвидено в S.22 (3) от Закона за тълкуването от 2005 г., и че това правомощие за изменение не е имплицитно изключено в случаите на грешки, допуснати от жалбоподателя.

Съдът разглежда член 47 от Хартата. В § 43, Humphreys J предлага следната гледна точка за тълкуването на вътрешното право в контекста на конституционното право, правото на ЕС и международното право:

„Ако мога да си позволя коментар, който може да разочарова традиционалистите, сблъсъкът между школите на мисълта, които

предпочитат тясно и ограничително четене на неизброените права съгласно Конституцията, и тези (които с уважение бих предпочел), които предполагат широко четене, особено в съответствие с международните правни норми, е с ограничено практическо значение, тъй като в повечето ситуации жалбоподателят може да преформулира иск чрез позоваване на ЕКПЧ, Хартата на ЕС или друго вътрешно право или право на ЕС по такъв начин, че просто да заобиколи този изцяло несвършващ сблъсък на гледни точки.“

- *North East Pylon Pressure Campaign Ltd срещу Bord Pleanála [2016] IEHC 300*

Делото се отнася до молба за съдебен преглед на определянето на компетентен орган съгласно член 8 от Регламент 347/2013 относно трансевропейската енергийна инфраструктура във връзка с предложеното развитие на 400 kV северно-южна електрическа междусистемна връзка в Ирландия. Съдът обсъжда кога започва да тече времето в молба за съдебен преглед, кога кандидатите трябва да изчакат крайния резултат от даден процес и видовете действия или решения, обхванати от по-взискателните правила за съдебен контрол по въпроси на планирането, наред с други въпроси.

Съдът (Humphreys J.) разгледа член 47 от Хартата на ЕС и разтълкува правило на съда, за да гарантира спазването, *inter alia*, на Хартата на ЕС.

